जिमिगु भिन्ताय्

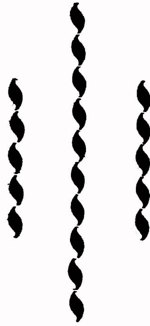

'नेपाल भाषा लिधँसा सफूचा पिथना गुथि'
ने. सं. ११०२ तछला

रवि शाक्य, इखाछेँ, यल

नेपाल भाषा लिधँसा सफूचा-४

जिमिगु मिखाय् सत्यसती

च्व:पिं

रवीन्द्र राजकर्णिकार

बिमला बज्राचार्य

शान्तमान बज्राचार्य

चन्द्रबहादुर शाक्य

कर्ण महर्जन

मुपिं:- रवीन्द्र राजकर्णिकार व पासापिं

ने. सं. ११०२ तछला

पिकाकः-

स्नातक न्हापांगु दँया ब्वमि पुचः

पाटन संयुक्त क्याम्पस (सुथ)

निमित्त

'नेपाल भाषा लिधँसा सफूचा पिथना गुथि'

न्हापां:- न्यास

मू:- ३।-

थाकू:-

न्ह्यखँ

सिद्धिदास अमात्यबारे झीसं आपालं ज्या याय्‌मानि, उकी थ्व नं नचागु छ्पलाः खः ।

ने. सं. ११०२ चिल्लापाखे 'सत्यसती' ब्वना च्वं ज्वःछि बी. ए. या ब्वमिपिसं रस ताया ब्वन, ब्वने सिधय्‌का थःथःगु मिखां 'सत्यसती' ताय्‌कुगु खँ थन भाबःहनाः तःगु दु । थन छ्ययःगु 'सत्यसती' लुमन्ति खलःया स्वंगूगु सफू, निकः (ने. सं. १०९६) खुसियागु खः ।

न्याह्म च्वमिपिनि थन न्ह्यथंगू खुपु च्वसुई ब्वंकुह्मया ल्याखँ जिगु बिचाः न्यना च्वंगु दइ तर च्वमिपिसं थःथःगुपन थुकी क्यनातःगु नं दु । थन न्ह्यथंगु बिचाः फुक 'सत्यसती' या सन्दर्भय् जक खः । सिद्धिदासया हे मेमेगु कृति व नेपालभाषाया साहित्य न्ह्यज्याया सन्दभय् स्वय्‌गु ज्या थन मजूनि । थन 'सत्यसती' या छुं बिषय जक थीगु ज्या जूगु दु, उकिया काव्य–तत्व, समस्यापूर्ति परम्पराय् उकिया थाय्, बाखंचुया मौलिकता, नाटकियता आदि थोथो पक्षय् थी मखंनि । च्वमिपिनि थ्व न्हापान्हापांगु कुतः जूगुलिं थुकी छुं छुं मगाः मचाः दै ।

सफू पिकाय्‌त रवीन्द्र राजकर्णिकारं प्रेस कापी तयारयात, नापं प्रुफ तकं स्वत, न्याह्म जक पासापिनि च्वसु दःसां थःगु तगिया भाःपाः ब्वमिपासापिसं पिकाय्‌त आर्थिक ग्वाहालि (लिउने धलः कथं) याःगुलिं हे थ्व छिविपनिह्लातय् तय् खंगु खः ।

—काशीनाथ तमोट

ने. सं. ११०२ कछला गाः १३

धलः

कवि व्यक्तित्व

'सत्यसती' खण्डकाव्य कविवर सिद्धिदास महाजुं चिनादीगु खः। थ्व सफू वय्‌कःया बासःगुति सफू मध्ये अप्पो चर्चित जूगु सफू खः। थ्व सफुती वयकलं अनेक खँ चित्रण याना दिई लिसें शिक्षानं विया दीगु दु। थ्व सफू खुगु ऋतु वर्णनय् नारी शिक्षां भय् भय् बिया च्वंगु काव्य सफू खः। वय्‌कलं थ्व सफूया माध्यमं स्त्री–जातियातः शिक्षा या चेतना नं थना दीगु दु।

खजा कविवर सिद्धिदासजु यातः झीसें कविया रूपं यक्को न्ह्यो हे ह्यस्यू छाय्‌कि वयकलं यक्को सफूत च्वया दीगु दु। उकि मध्ये गुगुं आतकं अप्रकाशित हे तिनी। थ्व झीगु लागि दुर्भाग्यया खँ नं खः। तर सिद्धिदासजु कविया रूपं जक प्रख्यात मखु, समाज सुधारक व आदर्श मनूया रूपं नं नां जाःह्म खः।

'सत्यसती' खण्डकाव्य या मू पात्रतः 'मायावेती' व 'सत्यसती' खः। थ्व यां ल्यू संखज्योति महाजन नं खने दःव। अले खण्डकाव्यय् दु मध्याह्म तर थाय्‌थासय् खने दुह्म झी कविवर सिद्धिदास महाजु नं खः।

सिद्धिदासजूं थ्व खण्डकाव्यसं अप्पोलं प्रयार्थे खने दः वगुदु।

सिद्धिदासजुया संयात कनेथें यान। छुं खं मीतः कनेगु चलन दु, थ्व छगू वयकःया चरित्रं जागु स्वाभाविक गुण नं खः। अमि गुलि सफुती वयकः थः हे पात्र जुया नं मीत शिक्षा बोध यायगु कुतः नं याना दीगु दु।

'सत्यसती' खण्डकाव्यय् मेले वने मखु व मेले वनेनु धैगु निगू विषय वस्तुया समस्यां जाया च्वंगु दु। छह्म बिधवा मिसायात छह्म मिसां (लमि) छह्म महाजनया थाय् मेले वने न्ह्यांला धका अनेकों भौतिक प्रलोभन क्यना खँ ल्वया च्वनी। अले विधवा मिसा सत्य-सती थःगु धर्म छगू ज्वना मेले वने मज्यूगु खँ न्ह्यथनी। काय्-म्ह्याय्या रक्षाया निंति वं थःगु कर्तव्ययात न्हुया छ्वयगु दुष्प्रयास तकं मया। अले छुले सत्यसतीयातः मेले मछ्वयगुली कविवरया ह्लाः दुगु खःला ? अहं ! मखु, छाय्कि सत्यसति थः मदय् धुंह्म भाःतया श्रद्धा व थः जीव दान (काय् म्ह्याय्) या रक्षाया छह्म तिरी खः अथे जुया नं थः भातया श्रद्धायात ह्याकुतिना वान्छ्यगु कुतः गनं मया। वैत भौतिक प्रलोभन धैगु आकासे त्वइगु पल्पसा थें जक खः व छुं मखु, ताउत च्वनि मखु। व थथे क्षणिक सुखया भुक्त भोगी मखु। वैत धर्मंति ग्यंगु तःधंगु बस्तु मेगु मदु। थ्व खँ व मायावेतो-या न्ह्यसः यात विइगु लिसःलं सीदु।

हाकनं सुनां धायफुकि सिद्धिदास समाज विरोधी खः, व छह्म विधवा विवाहया अबरोधी खः। मनूया जीवनय् कं जुया दँ वःह्म खः। तर 'सत्यसती' खण्डकाव्यय् सत्यसतीं थगु जीवन बचे याना च्वंगु जक खः, हिन्दू नारीया छगू दसु कथं दच्छितक अग्नि-परीक्षा याना

ज्वंह्य खः सत्यसती, अग्नि परिक्षाय् त्याइ, मायावेती ह्यार नया लिहाँ वने माली। अथे जुया सत्यसति थःगु धर्म ज्वना हे मेंजे मवनेगु खँ न्ह्य ःदया बी मायावेतीयात।

पुलां पुलांपि साहित्यिक महारथीतय्गु बिचारकथं साहित्य निरपेक्ष जुइमा, शास्वत सत्यया लागि जुइमाः धयागु विचारय कविवर सिद्धिदासजु लामबं। मनू धायबं उत्थें जुइमखु, भिर्मभि दइ। भिह्य नापं छ्पं जुया मभिह्य नापं ल्वाय् फय्केमाः, अले जक पाप व पुण्य छुते जुइ धंगु वयकया विचाः दु कविजुं धयादी—

'माया वं जी सदानं धरम छगुलिया मेगुया जी मजूका
संसारे सो छिनंका धरम तवधनं धर्म तोते मखुका" (पौ २५)

अथे कविजुया छह्म पात्रीं धर्म व सत्य तधं धाइसा मेह्य पात्री मायावेति सत्यसतीया नुगःनाय्का बीगु स्वइ—

'पुण्य पापं लीपा म्ही जनम गन जुइ सीश्य फूला सुनानं'
(पौ ३१)

अथे जुया कविजु छत्थुं धयादी—

'कालं पीया ज्वनीला वइ सुरुसुरुकं सीय म्वागू मखुका'
(पौ–३१)

कविजुया धर्मप्रति पूर्ण आशा व भरोसा बांलाक खनेदु। वयकः याके मनूया शरीर नाशवान खः धंगु ज्ञान दु। अकें वयकलं धयादी—

'गुलितक थुगु यौवन चोनिगु सीकि धाका' (पौ–३३)

वयकः धर्म प्रति आस्थावान्ह्य जक मखु। शिक्षा सम्बन्धी नं

उपदेशक खः। शिक्षाहे नारी जोवनया तिसा खः शिक्षा ति तः धंग विषय–वस्तु थन मेगु मदु धैगु नं वयकःया धापू खः।

'छेसँ चोना ह्निखाये जिन हरि भजन बोन्यका जीन आखः'–
(पौ–१२)

'चन्दन दू जो हरिया भजनस दइगु अत्तर जी मयोका'–
(पौ–१३)

थथे हाकनं सुं मनू (विशेष याना मिजं) सुं मिसाया जोवनय् मिखाब्वया थतः कुंका च्वनीगु त्वः मजू धका: नं ज्ञीत कना दी–

'न्योका ब्यू छो वनाओ कमल गुगु कथं होगु दू का पुखुली
ओया यौवन धका कं च्वनि गुलितक नं ज्वा जुया सुखुचों'
(पौ–३१)

सुं मनू (विशेष याना मिजं जाति) आर्थिक सुबिधां सम्पन्न जुर्लकि न्ह्यागु ज्या याय्‌त नं लिफः मस्वेफु, थथे जूया छेसं कला दुपिनी नं हाकनं लिथु हय्‌गु तनमम दय्‌फु, थःके दुगु आर्थिक सुविधाया शक्ति धैगु खनं ज्ञीत कविजुं कनानी। अथे मखुसा छाय्‌ले संखज्योति महाजनं मायावेती लमियात ऋतु ऋतु पतिकं वनेत छाय् अनुरोध यात ?, न्ह्याब्लेनं मायावेतीयात मिसा दह्म हया ब्यु धका छाय् हत्थ्या क्यन ?

छेसँ कलाः दुपिंथाय् हाकनं गृहस्थी जूवनीगु त्वः मजू। निह्म-तेपु या दथ्वी ला छुकनिकः त्वापु पिदनोयो धासा हाकनं छुखा छेसँ निह्म मिसात च्वन धासा त्वापुया हा हे बुया वं। छुखा छेंय बि व

थ्याँचा च्वनेथे जुई धैकथं कविजुं थथे धायका दीगु दु—

'ल्वापुया छें जुइका कचकच न्ह्निनछी न्हेथु लिथू तयानं
प्वाले दुने छुं चोना सरप व भउ वःप्वा पिने चों पिया नं
छूँया आतुजुलं का निह्म निगुलि लञे ओन्य जा ओ मफूका'
(पौ ४०)

थथे कर्क्या छें हाकनं ह्वन धासा सदां आतुर जुया म्वाना च्वने माली । जीवन ह्वयकीगु सिबे कुंकीगु अप्पो मेगु जुइ मखु ।

कविवर सिद्धिदासजु धर्म प्रति अप्पोलं आस्थावान्ह्म कवि खः । बयक छह्म आदर्शवादीह्म कवि नं खः । अथे जुया वयकः याके थ्व संसारयात झीसं वाना वनेबले पाप व पुण्यसिवे मेगु यंकीगु छुं मदु धका नं धै दीगु दु । झीसं भिंगु ज्या याय्गु हे पुण्य खः व अले मभिं ज्या हे पाप खः । गथे कि—

'पुण्यः ओ पाप योंकी धक जिन सिलका धर्म तोते मखू का'(पौ १३)

नारी जीवनया तिसा हे शिक्षा खः । शिक्षा तो ग्यंगु तिसा मेगु छुं मदु । शिक्षा ज्वना वन धासा गनं हे दुःख सी माली मखु, अथे जुया थ्व खण्डकाव्यसं कविजुं स्त्री शिक्षाय् अप्पोलं थाय् बिया दीगु दु । हाकनं उगु इले शिक्षाया बिकास बांलाक मजूनि । अले मिसा जाति याके शिक्षाया चेतना हय्गुली वय्कलं कोशिश याना-दिल । तर वय्कलं तप्यंक 'शिक्षाया अधिकार सकसितं दयमाः' धकाला धैमदी । यदि उगु राणा शासनया ईले थथे धैदीगु जूसा शायद वय्कः राणा शासनया मिखाय् धू जुया म्वाना च्वने मालीगु जुइ ।

उगु इले जनता सइ, सिइ धका राणा सरकार तस्सकं ग्या। जनतायात अन्धकारय् तया थःपिनिगु शासन अविरल व अविच्छिन्न यानातयेगु राणा सरकारया मनसाय् खः। सकसिके राणा सरकार-प्रति विरोधा भासया सः थ्वया च्वन। तर सः पिज्वय्कीगु शक्ति स्वैके नं मदया च्वन। थुबले हे चन्द्रशम्शेरं त्रि-चन्द्र कलेज उद्घाटन यायां 'जि राणा शासन यात थुनेगु सीगाः म्हुया' धका थःगु नुगलय् च्वंगु खँ सकसिया न्ह्योने प्वंकल हँ। अले छु मानि जनताया के चेतनाया लहर जाया वल। जनता भति भतिसां न्ह्यलं चाल। थुगु अवस्थाय् सिद्धिदासजुं न्ह्यागु भाषायागु जूसां सफू लं सयेकि सोकि धका हाला जुइगु राणा सरकारप्रति असन्तोष व्यक्त यायेगु क्रान्तिकारी पलाःखः सिबाय् मेगु मखु। सिद्धिदासजु क्रान्तिकारी खः धंगु खँ जातिय भेदभावप्रति वय्कलं प्वंकातया दीगु थ्व भावं नं बालाक उला क्यं–

'थ्व थन थी थी मधाय्

थ्व जात धका ल्या मस्वय्'

थथे जातिया विषयलय् खँ ल्हाना च्वनीगु ठीक मजू, न्ह्याग्गु जाति नं शिक्षा प्राप्त याय् हे माः धंगु वय्कःया कल्पना खः।

जीवन-दर्शन

थ्व 'सत्यसती' अनेक छन्दय् च्वयातःगु खुगू सर्ग दुगु स्त्री शिक्षा सम्वन्धी खण्डकाव्य खः ।

थ्व सफुती मू पात्र मायावेती व सत्यसती नापं संखज्योति नं छम्ह खः । थुपिं बाहेक स्व. कविवर सिद्धिदासजु नं गनं गनं क्वें ब्वायूचां खने दुथे खने दः व । स्व. कविवरजुं थ्व सफसित थ म्वानाथें च्वंक, अले सुं छम्ह बाःकया थ्वीतकना च्वंगु दु । थ्व छगू वयूकःयास्वभाव व विशेषता नं खः । थ्व सफुती अप्पो चर्चा जूपिं पात्र त मायावेती व सत्यसती निम्ह मिसात खः । मायावेती 'माया' या प्रतिक खःसा सत्यसती 'सत्य' या छगः देगः खः । सत्यसती 'सत्यं' थुलाच्वम्ह 'सती' खः । उकिं थ्वीसं स्वयबले सत्यसती थः माःतया पतिव्रता धर्मय् च्वना थःत छूयूका फुकिम्ह रूढी परम्पराया शिकार जुया च्वंम्ह चानचुनीम्ह मिसा मखु । शक्तिया सत्य आधार, आग्रह व धर्म खः । शक्ति व सतीया ध्वनी सादृश्य व अर्थ सामाञ्जस्य खने दु । उकिं मयजु सत्यसतिं थःत मायावेतिं संखज्योतियाके 'मेलि वनेला' धा वःबले थःत धर्म , कर्तव्य, सन्तति, कुल, मर्यादा, नैतिकता भावी-संभावी दुस्परिणामं मायां चाकःलि दना पना च्वंवगु, अग्नि परीक्षा याना च्वंगु थुइका सत्य व धर्म बः कया चरित्रबल[illegible] शक्ति प्रदर्शन याना

'सत्यसती' जुल। जूगुया (सत्यसती) दसुकथं सत्यसति मायावेतीया न्ह्यसःया लिसलय् न्ह्याब्लें 'धर्म तोते मखुका' धैगु खँग्व ल्हाइगुलि सो दु। थथे सत्यसती अध्यात्मबादय् प्यपुना च्वंगु दु।

थथे सत्यसती आध्यात्मिक खःसा, मायावेती संखज्योतिया भौतिक सम्पन्नताय् दुबिना, मचातप्रति दुगु अथाह, स्नेह व भाःत-प्रतिया श्रद्धा दयका सत्यय् च्वंच्वंम्ह सत्यसतीयात भौतिक प्रलोभन क्यना संखज्योति पाखें दइगु आर्थिक लालचय् व्वांजुया सत्यसतीयात 'मेलि ब्छ्यगु' कुतः याना च्वंम्ह हँय्ख्यँय धोमा खः।

अले संखज्योति छम्ह थजोम्ह मिज खः, गुम्हसिया मिसा तय्गु ला-उन-जोवन, रूप—सौन्दर्यय् लाल कयाः मोह जालय् दुबिनाः जीवन गंका च्वंम्ह मोहया पित्यासु खः। रूप यौवनया भोग विलासी खः संखज्योति। भौतिक सुबिधां सम्पन्न सुं जुलकि वैग् चाःगु मिखानं कां थें जुया कॉकिया म्हय् थःगु मिखा ब्वयूका थःत कुंका च्वनेफु। थथेह संखज्योतिनं सत्यसतीया यौवनय् प्याख हुला च्वंम्ह यौन पित्यासु नं खः।

संखज्योतिया अनुरोधकथं वया कलाः पाखें चितासु मदया कारणं मायवेतिं सत्यसतीयाथाय् वनाः सत्यसतीयात मेले वनेगु खँ छुइ। सत्यसतीयात गथे यासाःजी धैगु मनंतुना ऋतुराजा बसन्त ऋतुं ऋतु वर्णन याना खँ छुइ। बसन्त ऋतुनिसें शिशिर ऋतु दच्छि तक बना अनेक प्रलोभन क्यना मेले वनेगु जागरण पिब्वय्किगु कुतः याइ।

तर सत्यसती भौतिक सुबिधाय दु मब्युसे थःगु धर्म वः कया थः काय् मज्ञाय्या रक्षाया निंतिं मिखा तिस्सिना 'माया' (मायाबेती) या इशाराय् प्याखं हुलेगु त्वःती ।

मयजु सत्यसती भःत सी धुंम्ह बैधब्यम्ह मिसा खः, अथेनं व ल्यासेया जोवमय तिंतिं न्हुयाः च्वंम्ह बैशम्ह ल्यासे मिसा खः । बैके बुगु ला-उन-जोबन आतकनं दनदन थिना च्वंगु धोमा मायावेतिं तोगुया तरगु ओर मदया नेश्यालं लुइगु बुंग द्यो जात्राखुन्हु संख-ज्योतिया अनुरोध कथं सत्यसती छम्ह हया बीगु मायाबेतिं खँ क्वछिइ संखज्योतियात थ्व खँ लिथु हयगु तात्तुम्ह संखज्योतिला न्यासि चाइगु जुहे जुल, अले वं थःके दुगु सम्पति सत्यसतोयात लः ह्लायगु खँ माया-वेतोयात कना याकनं हया ब्यू धकाः जिद्दी याइ । मायावेती छम्ह भौ-तिकबादय् लिगना च्वंम्ह मिसा खः, उकिं सत्यसतीयात मायावेतिं बया भिंसीवे थःगू स्वार्थपूर्ति पाखे अप्पो ध्यान बिया सत्यसतीयात 'नानि छि छु धयाका' धया भौतिक सुखया साधन प्रलोभन क्यना ह्लयकुगु खने दु, तर मायावेतोया थजोगु नाइगु सलंनं सत्यसतोया नुगः से नाइका काय मफु । थ्व छगू मायावेतीया पराजय खःसा सत्यसतीया बिजय खः । मायावेतीया अनेक मोहया खँ ल्वाक ज्याःगु न्ह्यसःयात उगु कथं हे सत्यसतिं लिसः बिया तःगु खने दु । थ्व छगु सत्यसतीया पति धर्मया संज्ञा खःसा कवियो चातुर्य नं खः ।

मेलि वनेगुया बारे हाकनं छकः खँ ल्वय । न्ह्यपा निसे क्षोथाय्

बहु- बिबाह व बिधवा बिवाहया चलन दु, आः वया जक दुगु मखु धँगु थ्व 'सत्यसती' खण्डकाव्यसँ न्ह्यव्वया तःगु दु। बिधवा बिबाहया फुक्का दु धँगु दसुकथं थ्व खण्डकाव्यं क्वीत क्यं। तर थथे धयानं भाःत प्रति दुगु व दयमागु कर्तव्य व धर्म नं तोते मज्यू, जोवनया लालचय् धका नं उला क्यं। खजा थुगु इलय सती वनेगु प्रथा वन्द जुइ धुंकेगु दु, अथे जुया बेंशय् भात मदुपिं मिसा पाखे थथे मिखा त्वइगु अस्वाभाबिक थें नं मच्वं थथे भौतिक सुविस्ता [संखज्योति थें जाःपिं] सम्पन्नपिंत। खजादच्छितक मायावेतीयात खं ल्हाके व्छयानं सत्यसतीयातह्ययके मफु मायाबेति, नापं छको हे सत्यसतोया स्वाः संखज्योति स्वय् मखंक हे बाखँ क्वचाइ। मिसा तयगु जोवनय थथे जोवनं जाया च्वंपि मिसा तयगु स्वाः मकेनीगुनं बामलागु चरित्र मखु। थ्व छगू सत्यसतीया बुद्धि मता नं खः। मायाबेतीया हरेक न्ह्यसः यात त्वय्क लिसः बिया तःगु थथे सत्यसतीया लिसलं क्वीसं अनुमान यायफु कि सत्यसती बिबाह जुइ न्ह्यो दुःखी ज्वी मा। जीवन बांलाक म्हस्यू। अथे जुया सत्यसतिं भौतिक सुबिधा यात पुलुक्क त्वइगु पलपसा भाःपिया हाक्कुतिना छ्वःगु दु। जीवन बांलाक सत्यसति म्ह स्यूगूलि मायावेती नापं संखज्योतियातनं जीवन दर्शनया मार्ग बांलाक क्यना ब्युगु दु तर भौतिक सुविधाँ सम्पन्न जुयालि खंके मफु। अले मायावेतिं सत्यसती अथे बैथे मस्वना थथेन धाःगु दु-

'नानी सत्यसती सो गुलि थन जि वये, धायला मामयात
माम धासा वयेला छित अन सुमुकं छो मखुका मचाति'- (पौ ४०)

थुके सी दुकि मायावेती गुलित च्वन्हया सत्यसती हेकेत।

हाकन गुलि यामुसे च्वंगु खँ, जोवन सत्यसतीया, मेले वनेत न्यनेला मामयात। तर सत्यसती थः सचरित्रबान जुयाली मायाबेती बुना फुस्लु ल्हाः ज्वना संखज्योति याथाय् लिह्ना वने माल ।

बिषय बस्तु न्ह्यथने– मायाबेंति सत्यसतीयात मेले वनेगु खँ व्यावनि । तर सत्ससति म्हसीकी मायबेतीयात, वैगु चरित्र, वं ल्हाःगु खँ लिसें । भायावेती सत्यसतीयात मेले वनेला धकाः न्ह्यचिल। च्वंगुया छगू जक कारण खः वकि सत्यसतीयात ह्यय्काः संखज्योतियाथाय् यंका व पाखें यक्को अर्थ लाभ याय्गु नियत । बरुकी सत्यसतींया वैधव्यया पीरं उद्धार याय्गु नियतं स्व । पत्या मजूसा स्वयांदिसँ यायावेंति सत्यसतीयात मेलि वनेला धका गय् छु छु खँ छुत–

'न्हिन्हि छँ सँ छु चोने जिगु मनसं वल नानि छि छु धयाका'

(पौ–१२)

'ज्यू नं पुष्ट छिगु का दनि वइस हनं नानी छी जी खनागु'

(पौ–६)

'काती प्याखँ क्यना हैव न छित अनसँ झ्यालसं तु तयाका'

(पौ–३०)

'यायेगु सोखँ आहे नयतिया फतसा धर्मया खँ मव्याका'

हुँ हुँ नानी ह्यासँ अकिल जिनं विया नानी छि छु धयाका' (पौ३१)

'चोयावी संखज्योंति छित छु छु यलका बु ब छे ओ निता नं'

(पौ–४७)

'बीया ओनं हलका अबीर जित थनी नानि सत्यसती का

(पौ–४८)

आः स्पष्ट जुलकि मायाबेंतिं सत्यसतीया उद्धारया निंतिं मेलि धाःवंगु मखु । वयात वैंगु रुप, सौन्दर्य सुं बिलासी मिजंया न्ह्यःसा जक याय् त्यंगु खः ।

मिसा सिर्जनाया ज्याय् प्रेरणा बीह्म तिरी खः । थः सन्तानयाके थः दुः, थः सकतां दु धका छह्म पक्काह्म तिरिं, मामं म त्तो तँगुला स्वाभाविक खः । काय्म्ह्याय्या उद्धार हे छह्म मांया धर्म खः, अले व्वलं किग् कर्तव्य नं खः । थजागु कर्तब्य पुवंके त्वःता छह्म मांह्म थः याकचिया क्षणिक सुख कया जुइ वयात हे योःताइ मखु । मचा व मा बाय् फै मखु, सुनानं फाय् फै न मखु, सम्बन्ध यक्को क्वात्तु । गथे कि—

"गय् सिमाया सम्वन्ध स्वांया छंवयसँ अय् हे जिगु
मां छ्र काय् जि मेगु बन्धन मदु गुगु थुलि क्वातुगु"

(सिद्धिचरण 'मां' कविता, मुनास्वां)

उकिं सुं माम क्षणिक व निस्सारथे जुइगु विषय सुखया तृष्णा व मोहलं थःत चिका जुल धासा व थगु धर्म च्यूत जुइ । व मिसा प्रकृतिया बिरोधीतक नं जुइफु । व सन्तान तथा समाजया शत्रु तक जुइत नं लिवाइ मखु ।

'सत्यसती' खण्डकाब्यय् मयजु सत्यसतीयाके मातृत्व स्नेह यक्को खने दु । मेलि वनेत धर्म तोते मछिगु या कारण खः, वया थः काय् म्ह्याय् प्रति दुगु असीम माया व स्नेह । सत्यसतिं मेले वने मखु धका सत्य आग्रह याःगु वया मातृत्व धर्मय् संकट मलायमा धैगु नं छगु कारण जुइफु । सत्यसती विधवा जुइवं मायवेंतिं व पाखें मिखा व्वल । अले वंगु ल्यंदनिगु रूप—ला—उन संखज्योतिया भ्वय् ज्वलँ तालाकेगु

कुमति तल । कुतुन्या या मनोवृत्ति जाह्म लमि मायावेति थ:गु स्वार्थ पूर्तिया निति पोस्तिगं, कस्ति,निसें लुंवुरी, फार्सोया पसि पस्मिनाया गा, सच्छि तोलाया लुँ सिख: आदि लोभ क्यनानं जुइगु मजुगु खँ फर्म याना वैगु नुग: फाता पुइका कायेगु कुत: तकं यात । सुनानं गय् गय् धाल, अथ्य अथ्य प्याखंपा: जक काइह्म कतांमधि जुइगुसुं व्यक्ति-यात ल्व:गु खँ मखु । वं थगु अवस्था, ज्या उत्तरदायित्व फुकभनं मिखा ब्वयुमा: । सत्यसती काय् व म्ह्याय्या मां ख: । थुपिं निह्म मचात वया भा:त नापंया मतिनाया निग:थि ख: । सत्यसती भा:त मदय् धुंकानं थ: भा:त नापया दाम्पत्य प्रेमया निगथि निह्म मचात जगाजगी थिना च्वंगु दनि । मचायात जन्म जक वी धुनेवं थह्म याय् मा:गु, कर्तव्य फुदन धका मत्ती म्त:नी, तये नं मज्यू । काय् म्ह्याय् सिबे तधंगु वस्तु छुं मदु धैगु वैगु मनसाय् ख: । काय्म्ह्याय् प्रतिया ममता थुकथं न्ह्यथना त:गु दु–

'काय्म्ह्याय् सुयातं जिनं थनस विया सत्य तोते खुयाका' (पौ–५)

थथे मायावेति तिसा: वस:, धन बल, विषय बासनाया लोभ थना मचात नापं फाया मेलि छ्वयगु दुष्प्रयास यात । सत्यसति बांलाक जीवन ह्मस्यू । थ: मचातप्रति गाक्कं परिचित, अके थ: मचात प्रति वयाके स्नेह ममता दया वं थ: याकचिया विषय सुखया मोह्ले दुमब्युसे माया-वेतीया कुप्रयासय् न्ह्यचिलेगु उचित भा:मप्पूसे थ: मचातय् जीवन ववंदिया खँ बांलाक थुइका मेले वनेगु पाप थुइकुगु दु । थ्व बिचार न्यायोचित ख:, छम्ह मांया स्वाभाविक गुणया परिचायक नं ख: ।

काय् म्ह्याय् धन दुसां भात मदय्का च्वनीगु जीवनय् सुख मदु धका बिषय बासनाया लोभ क्यना संखज्योतियाथाय् म्ह्याब्वसा याय्त यनेत्यंम्ह मायावेतीयात सत्यसति छम्ह मां व तिरिया सत्य धर्म बः कया सन्तानयात ह्याकुतिना मेलि वने मज्युगु खँ थथे न्ह्याब्वइ–

'काय् म्ह्याय् सुयातं जिन थनस बिया सत्य तोते खुयाका–

(पौ ५)

मायावेति सत्यसतीयात लुं वया तिसा संखज्योति पाखें कया बीगु खँ नं न्ह्यथनी। खजा समाजया अर्थ व्यवस्थाकथं छम्ह मिसां थःग जीवन हनेत नसा, त्वंसा, तिसा, वसः थुलि ज्वलं ज्वरे याय्मा, अले थुलि ज्वलं ज्वरे यायत छम्ह मिजंया ब्वहले लिधने मालीगु, अले मिजंया नं थके दुगु आर्थिक स्रोतं मिसायात काकेत सनी। तर स्यूम्हं स्यू, लुं व या तिसां, हिरामणिया ब्वसां आकासे पल्पसा त्वय् थें जक खः। क्षणिक आनन्दं थःगु धर्म फुकी, थःत मी। स्यूम्हं स्यू, जीवनय् थः सन्तानयात धन भाःपिया धाःगु–

'भापा चोना जिन धन निर्गुलि करबलं थो निह्म काय् म्ह्याय्

(पौ १३)

कल्पिन्त ल्वाका थःगु ज्या तिप्यंकीपिसं छु मधाइ। ह्यय्केत खःगु मखुगु खँ न्ह्यथनी। अले मायावेति सत्यसतीयात वया माजु बाजुं नापं फाय्त मखु बल्कि धनया लिधँसाय् सत्यसतीया मन ब्यय्केत थुलि तक धाःगु दु–

'माजु बाजुं छितं जा नय् तियत हनं खर्च गाकं महंका'

(पौ २४)

अले सत्यसतिं लुदं स्वाःवयक थथेन धाःगु दु—

'माजु बाजु निम्हं जौ शिव परवतया म्ह्राय् भापाःगु दूका'

(पौ १५)

सत्यसती थूह्म जुया मायावेंति त्याना बी हेंगु धनयात धन भाः मप्यू। हाकनं उबलेया जमानाया आर्थिक कुनं सत्यसतीया छें नय् त्वनेत गाः। अथे जुया वं स्वैंगु नं धन त्याना काय्गु मती मत। छेँय् अन्न दु, अले मेमेगु खर्च याय्माःसा ह्लाती थाज्या दु। थस्सा, व्वसा व तृष्णा मल्यू आर्थिक संकटं विवश जुया सुं मिजंया स्वहले वःकाः वने माःगु मदु। निह्म प्यह्मसित जीवन हनेत गाः। हाकनं ज्याथः जुजुंवंपि माजु बाजुं नं छेँया भार वैत हे बिया थकि तिनी। नापं छेँ माजु बाजु वाहेक मेपिं सुंलिसे नं ह्लने माःगु मरू। ल्वापु धैगु मदु। वयात स्वैंगुनं पीर, अपहेलना, मछिना, इर्ष्या ह हः पने माःगु मदु। हानं व थःहे बिद्यातीर्थय् दुने यम्ह जुया वया मचात विद्याहीन जुइगु लक्षण हे मदु। हा स्वया कचा वनि। अथे जुया बिधवा बिबाह पाखे लिचिला थथे धाःगु दु—

'संसारे वं मिसायात गननं मखनला सुं व कन्यातिनीपिं'

(पौ३३)

थ्व पद्यांशया थ्व इवलं थ्व खँ नं थुइकाकाय् मालिकि- सत्यसती थः धाःसा बिधवा बिवाह पाखें लिचिला कपिःत वनं कन्या तिनिपिं मिस्तय्त 'बिलासया कतांमधि थजु नं' धाल धका सुयां मति त्वनेफु, अथवा अथेजापिं पाखें छ्वय्गु कुतः यात। थ्व इवलय्

क्वथीक वाला स्वयबले अथे धया च्वंगु मखु, थन 'सुं' या अर्थ खः- सुं मेमेपिं बिधवा मिस्त जुइफु, गुम्ह्सिया मां जुइगु अतिकं इच्छा जुया च्वन, गुम्ह्सिया ब्याहा याना लावला मदुवंहे भाःत नापं थःगु जोवनया नसँचाय् इलय् हे लुदंक ह्वने मखं, बिधवा जीवनय्नं पारिवारिक व सामाजिक अपमान व लाञ्छनां, असह्य पीर कया च्वने माल। अथवा आर्थिक परतन्त्रतां हाना मदेथें विवश जुया च्वनेमाल जुइ । हानं कन्या तिनिर्पिया अर्थ खः- उमेर यक्को दयानं दाम्पत्य जीवनय् सुख याय् मखंनिपिं इलय् हे इहिपाः मजुया बुढी कन्या जुया च्वंपिं हे संखज्योति महाजनथें जाम्ह्सित लिथु बिहा योग्य जू, सत्यसतीथें जाःपिं योग्य मखु धका बोध याना तःगु खः ।

मायावेंतिं अनेककथं प्रलोभन क्यननं सत्यसतिं मेलि वनेगु खँ मफगु वया जिद्दी व रुढीया परिचायक मखु, बुद्धिमतानं खः । मायावेंतिं जोवन चिना चिइ फै मखु धका सत्यसतीयात धालं खं मन्यं, थ्व सत्यसतीया मूर्खता व वैरागीपन मखु, क्वात्तुगु सचरित्र-बलया छु मां खः । थज्वगु चरित्रबल सकभनं मिसातयत नाले भिं जू। थ्व पुलांगु जमानाया मिस्तय्गु तिसा मखु, न्हू युगया नारीया छाय्पाः नं खः थथे जुया मखा मयजु सत्यसतिं नस्वा वगु साभुं छुगः बागः व अत्तर शिशि छगलय् थःत लः मह्लासे विधातीर्थय् दुना खिति चुइका च्वंगु । बांलापिं ल्यायह्मतसें हाःगु मे न्यनेत भन्हूया मजुसे पूर्वे लुइमाम्ह सूर्द्यो पश्चिमं लूसां भाःत तिया मेले जीमवंका धका दृढ संकल्प यागु दुं। संखज्योति पाखें दइगु छपि बापिं बुँ छें या

लोभय् थ:गु आत्मा मम्यूसे सत्यसति थ:गु व्यक्तित्वया जः म्होगु जीवन ननी दनन खयका च्वंगु दु ।

यदि मिसा जाति शिक्षित जुल धा:सा सुनानं छुं छताबता भौतिक बस्तुया लोभ क्यना ह्मय्का यंके फैमखु, थथे मजुसा परिणाम व मिस्तय् जीवन नर्कय भोग याय् म्वा:गु त:च्वग् दु:ख सो मालो। शिक्षाहे मिसाजातिया तिसा ख:। शिक्षा दत धा:सा भौतिक सुबिधा जा:गु क्षणिक आनन्दया सुख ह्याय् मजू। अथे जुया मायावेति सच्छि तोलाया प्वाँय् चिक सीखः बीज दुगु तायो, सपलसँ छुयत लूं स्वां व लुचुरी संखज्योति पाखें बिय्का बिइ धावले सत्यसति थुकथं खँ न्ह्यथंगु–

'लोभं म्वाः जी तिसाया करपिनिगु हनं आशन जीं मयाना
स्वामि सीना वसेंली तिय मदु भिनकं दू धका योथ्य याना'

(पौ – ४०)

ख:, सत्यसती छह्म पतिव्रताह्म मिसा खःसां जीवन पाखें बांलाक परिचितह्म छह्म सः स्यूह्म ज्ञानी ख: । अथे जुया वं माया-बेतीया लोभ ल्वाक ज्यागु न्ह्यस:यात थथे लिस: ब्यूगु ख:, गुकि न्यायोचित नं ख: छह्म अर्थ लोभी कर्किया जीवनय् तेलकासा ह्मिति मेसित। शिक्षा व धर्म यात थ:गु जीवनया तिसा भा:पिया वं मेले वनेगु खँ यात खुसिइ चुइका व्छइ। सत्यसती सच्चरित्रवान् ख:, वं थ: काय् म्ह्याय् प्रति दुगु आस्था गुबलें लोममंकु । काय् म्ह्याय् यातहे जीवनया आधार भा: प्यूगु दु । धनया रूपय् नं वं थ: मचा-खाचा यातहे ना:गु दु। काय् म्ह्याय् बिना संसारे मेगु धन छुं मदु

धका न्यंका चवंगु दु । (गुगु चवय् वर्णन याय् धुंकुगु दु) मेगु धन न्ह्याक्को दुसां म्वाना चवंतले जक खः, क्षणिक सुखसिवे मेगु मखु, सिनाली पाप व पुण्य सिबे मेगु यंकिगु छुं मखु धका ध्वाथु-इका, मायावेतिं संखज्योतियाके धया कया बीगु हिरा, मोति, मणि, दामं नं थःगु ह्य मम्यूसे सत्यसतिं थःगु धर्म यात मन्हुसे थथे धाःगु दु–

'लोभं म्वा मेगु या जी गुलितक फतका भक्तिया लोभं याय'

(पौ–१३)

हाकनं मायावेतिं भाःत मदय्का धर्म जक ल्ह्याना चवन धाःसा नत् तिय् खनी मखु सुयागु आधार काय्माः, अकें संखज्योतियाके धया ध्यो, कस्ति, ग्वा, ग्वय् व मसला हयाबिइ छि वय्गू जूसा धाःगुलिं सत्यसतिं थःगु हें पहःलय् दना सिनाली मिं नौ जुइगु शरीरयात छुं म्वाः, ग्वा, ग्वय्, मसलाय् नामय् हरि भजन यानागु दु, मेगु ज्यासिवे भिंगु माजु बाजुं नकुथें नया चवने धका थथे लिसः ब्यूगु दु–

'धाथे नं थो शरीर छुइ छन्हु मिइसँ पुष्ट ज्यू यात गातं
ध्यो व कस्ती जितंजा हरि भजनं जुलं मेगु ज्या भीं मजूका
माजुं बाजुं नकुथे जि नं सुमुक नया धर्म तोते मखुका

(पौ–१४)

थुली जक मखु संगीत धालकि सुया जक मयो जुइ। ज्ञी मनूला ज्ञन संगीतया धार ज्वनाहे जन्म जुइ। संगीतया छगू प्रवाह

ज्वनाहे जन्मं जुइ। जन्मं निसें व संगीतं मोह् जुइ। 'अरफ्यूस' नामगु अंग्रेजी चिनाखँ (च्व. जोन फ्लेट्चर)' कथं झीसं सीका कायफुकि संगीतया प्रवाहन हिमालय् च्वंगु च्वापु नं नाया न्ह्याय्फु, आकाशं वा नं वयफु, डचना च्वंपि प्राणी तकनं न्ह्यलं चायका वय्फु, झरना अथें ववां वयफु। थथे संगीतं सुयात जक थःगु वशय् काय् मफु। संगीतं जङ्गलय् ब्वया च्वंपि झङ्ग तय्‌त तकं तक्क दिके फु, इमित थःगु संगीतया दुने कुने फु। थथे संगीतं प्रकृतियातला मोह याय्फु धाःसां छम्ह मनू वनं छम्ह मिसाया हृदय संगीतं गथे नाया मवं धैगु मतीलं मायावेंति थथे खँ सत्यसतीयात न्ह्यथनो–

'मे हाली गवैयां न्हिनछि अन वया राग ओ रागिनीका

बैठकं दंक वइका मिजनत अनसँ यौवनं गावपिका

थाइका हारवीनं अन अमिसनका मोह छी ज्वी स्वयका' (पौ–१६)

सत्यसती खालि धर्मया पःखाः बः कया जीवन हना च्वंम्ह, दुःखी जीवनं पार याय् धुंकुम्ह सत्यवानम्ह मिसा खः। छुथि भाःत मदया वने धुंकुगुलिं वयात भोग बिलास मनोरञ्जन धैगु मयय् धुंकल। जीवन पासा थः प्राणेश्वर हे मदय् धुंकाः नं थथे जागु क्षणिक मनोरञ्जनं थःगु जीवनय् छु न्ह्याइपुगु इ दैला धैगु मनं तुनां सत्यसति अथे जाःगु कोठी समानगु छेँस वनेमखु धका दृढ प्रतिज्ञा याइ। हाकनं सत्यसती थः बेश्याला मखु कि अथे ल्यायह्मपिस हालिगु म्ये व बैंश नकतिनी जाःपिनि न्ह्योने थःगु जीवन ब्वय्‌त। अथे मनुखं हालिगु म्ये सिबे हरिया भजन याना च्वने, न्यना च्वने धका

संगीत थें जागु गहन बस्तुयातहे न्हूया क्षणिक आनन्दयात गाले स्वफाना ब्यूगु दु । सत्यसती धर्मप्रति आस्था दुह्म धर्मवानह्म मिसा खः । थथे मोहलय् दुबिना मेले वन धाःसा समाजं छु मधाइ कथं वं मायाबेतीयात लिसः बिइ–

'माजु बाजुं छु धाइ जिन अन वनसा धर्म तोफी जिनंका
बेश्या जी जा मखुका करपिनि मिजनं ह्यागु मे न्यो जूयुका
ने ने जीनं पुरान थन जिनं हरिया धर्म तोते मखुका' (पौ–१६)

खजा सत्यसती ह्यं ह्यला मखु, अथेनं न्हूगु छुं वस्तुया प्रलोभनं सत्यसतीया मनहिलिला धका ग्रामोफोनं म्यें हाली व खीरीरी िहली, तिनीतिनी मिक सितार थाइ धका खँ ब्वइ, थ्व खँ न्यना बशे भाःत मदय् धुंह्म सत्यसतीया मन नं छुकोजा ह्यूथें च्वं–

'धात्थें खँ छीनं धागु कल थुगु दु धका जीं थ्व थौंहे न्यनाका
छू याये कर्म खोट्टा पुरुष जित मदू पाप जी छुं दयाका' (पौ–१६)

तर न्ह्याःथे थःजु व भाःतया छह्म सत्यवानह्म कलाः खः । भाःत स्वःताः मेपिं संसारे वैत तःधंगु छु मदु धैगु वैगु धापू खः । अथे जूसां सत्यसतीया मन ह्यूथें च्वना मायाबेति मेले झाःसा सगुण जुइ धाःबले वं भाःतया प्रेम मन्हूसे थथे धाइ–

'छी हे झासा जिऊनी सगुण जुय धका स्वामि छि नर्क वं का'
(पौ–१७)

न्ह्याह्म मनूत उके नं बिशेष याना मिसा जाति थः तुति थःम्हं चुया म्यासि मवंसें मगा । थथे मजुय जुल धासा याग्ला प्याग्ला

ह्म जुइ । उकिं कविजुं आर्थिक स्वतन्त्रता स्वावलम्वनया दुस्यः थना बोगु कुतः, मिसा जीवन भिंकेगु नियतं थाय् थासय् याना दीगु दु । न्ह्यलं चायेका पला छि त्यंपि मिसा जातिया लँय छुं बिलखि थाका तय् मज्यू धका सामाजिक रुढी, मनोभावना व अशिक्षा आदि चीका यूगु नं दु । मायावेर्ति आर्थिक ग्वाहालि संखज्योति याके कया सत्यसती यात बिकेगु प्रलोभन क्यनी –

'दामं त्याना ह्याबि छित सछि निसलं भाजु याके धयाका'
(पौ–२४)

सितिकं ग्वाहालि कायेगु न्यां क्यंकीगु बलिस खःसा त्याना कायेगु नं पीर व पाप कुबोगु खः धका सत्यसतिं मस्युगु मखुथें–

'दामं क्योंका जि त छि कर करन यन भाल्पाओ जुलंका
त्याय म्वा जी छ,दामं नय तियत धका संपति दू जिनंका
कायेबले खु मज्जा हिसि मदु व लिपा ओ ऋणं भिं मखुका'
(पौ–२४)

ग्वाहालिया आश्वासन, त्यासुया आश व संखज्योतिं सहि छाप तयेका छें बुँ चवका बोगु थ्यंकया प्रलोभन क्यननं सत्यसतिं मयेकु । वं मत्ती तःगु व थः बस्तु मखु व्यक्तित्व खः । वं मायावेतीयात ल्वयक लिसः बिइ –

'छें ओ बुँ नं याइ धरम जि फुय फुय ओ साछि सुतीं छु याइ,
सेनाओ ओनि फुक्कं गुलि दत चिजनं कालंका नाश याइ
इभ्वओं जीब बस्तु फुय् मदुगु स्वता न्ह्याबलेसं थुगु का
पापं पूनो धका ग्या जिगु मन अधिकं धर्म तोते मखुका'
(पौ–४७)

अले सत्यसतिं थःहे धस्वाय्‌गु संकल्प याइ –

'म्वा म्वा धोमा सुयागु थन जित भर नं आस नं स्वामियागु

(पौ–२५)

बैंशया इलय्‌ थथे भ्वइक च्वना च्वनेगु छुं शोभा दै मखु। ल्यासेया जोवनय्‌ ह्याउँक चुरी न्ह्याना, लाली तया ह्म बांलाका जुइमाः धका सत्यसतीयात ह्मया श्रृंगार मायावेतिं याय्‌त सन नं सत्यसतिं मदय्‌ धुंह्म भाःतहे नाःला, भाःतयात हे च्वछाया मायावेतीयात त्वाना छ्वया ब्यूगु दु –

'स्वामि धाय्‌ धुसेंली अति हिसी मदूसां ज्ञानं छुं मदुसां

जूवा जूसां खुं जुसाँ अति धरम मदू कष्ठ रोगीह्म जूसां

भापे मा ह्लां व बिष्णु पति जिह्म छि धका ज्ञान थूसा थुगुका

(पौ–२४)

थथे सत्यसतिं मायावेतीया भौतिक प्रलोभनं जाःगु न्ह्यसः यात आध्यात्मिके दुबिना थः भाःतया धर्म व काय्‌ म्ह्याय्‌या रक्षाया निंतिं थःगु धर्म यात मन्हुसे पतिब्रता धर्मय्‌ च्वना बासनां जाःह्म मायावेतीयागु ज्या-ज्वलय्‌ लिचिला सत्यसती जुल।

ऋतु-वर्णन

न्ह्यखँ-

महाकबि सिद्धिदास अमात्यजुया दकले न्ह्याइपुसे, यैपुसे च्वंगु सफू 'सत्यसती' खण्डकाब्ययात ऋतु बर्णन कथं सर्ग खुव्व थला रंङ्गी बिरङ्गी स्वांया माः हनेथें हनातःगु दु । झीसं ध्वा थ्वीक स्वयबले थ्व सफुती ऋतु वर्णन हे मू खँ खला धैथें च्वं । छगू छगू ऋतु पतिकं अनेक प्राकृतिक परिवर्तनया खँ थुके झीसं लुइकेफु । मांयावेंति सत्य-सतीयात भेलि व्छ्य्त थीथी ऋतुइ थीथी बिषयया खँ न्ह्याथना वैगु मन मैन (सी) थें नाय्केत स्वइ ।

वसन्त वर्णन:-

दकले ह्लापां बसन्त ऋतुइ मायावेंति थुकथं खँ न्ह्याथनी –
'नानी आजा बसन्तं वल थनस हनं सो ह्वलका पलेस्वां
पंछा गालेगु मज्जा फय् वइ शितलं वास लेया छ्य स्वां'
(पौ–५)

ऋतु मध्ये दकले न्ह्याइपुसे च्वंगु ऋतु बसन्त ऋतु खः । थुगु इलय् सिमाय् न्हूगु न्हूगु बुँ ह्वया च्वनि, बां बां लागु स्वयबलेहे मन याउँसे च्वंगु स्वांया बासं मनूतय्गु जक (?)खु, बिभिन्न पशु पंक्षि-

तय्‌गु श्वास प्रश्वासय्‌ दुथ्याना च्वनी। न्ह्याथाय्‌ स्वःसां वाउँसे च्वंगु सिमाया रंगं भ्रोगु मिखायात आनन्द बिया च्वनी, झंगःतय्‌ थःथःगु भासं मनया खँ प्रकट याना च्वनि, अले बन हे थ्वय्‌क मे ह्याःगु सलं बियोगिनीतय्‌गु मन मिं पूर्थे पुना च्वनी। तर छह्म पतिव्रता नारी सत्यया प्रतीक सत्यसति थ्व फुक्क मनोरम दृश्ययात वैगु मन स्वयां तापाक वान्छ्या तयधुंकल। उकें वं मायावेतीयात थःगु मनया खँ थथे पोंकी।

'स्वानं छुय मयोका पुरुष जि मदया लो न वंगू मखुका
ओसां वोल छुयाये थुगु ऋतु वलसां धर्म तोते मखुका'

(पौ–६)

थुकथं धर्मय्‌ अडीग जुयाः च्वंह्म सत्यसति मायावेतीयात जवाफ बी। तर मायावेति मेमेगु खँ सत्यसतीया न्ह्याःने न्ह्यव्वय्‌गु ज्या तोती मखु। गथेयानां जिल वयात मेलि ब्छया थःगु लमि ज्या सफल याय्‌ फय्‌केगु हे वैगु तःधंगु उपलब्धि खः। उकें वं सत्यसती यात थुगु इलयया लोवनापुसे च्वंगु खँ या वर्णन याना ह्यय्‌का च्वनी। थ्व ऋतुस बा बांलागु स्वानय्‌ भंवल भुनुनुं ह्याला स्वांया रस कया च्वनी। बसन्तया फसं तापानां च्वपिं प्रेमी व प्रेमिकाया लुमन्ती झन सत्तिक वया च्वनी। अले व फय्‌ लिसेलिसे इमिगु मन गन गन जक व्वयाः मवनी? काल्पनिक रूपं इमिगु निगू हृदय छगू जुइ, अले व काल्पनिक संसारं बास्तविक संसारय्‌ थ्यनिबले थःगु मनय्‌ च्वंह्म ह्यो लिहां वैगु ह्निया प्रतीक्षाय्‌ च्वंच्वनी। तर थ्व खण्डकाव्यया मू जः सत्यसतीया जोभन आः तकनं दनी, छाय्‌ मेलि

मवनेगु धँगु मायावेतीया छगू न्ह्यासः या लिस ब्यु ब्युं थथे धाई–

'चर्चा जिनं छुयाये ऋतु थुगु उगुया भाःत सीह्म जि जूया

व्यर्थ ओनं जितं थो छिगु वचन फुके 'धर्म तोते मखुका'

(पौ–८)

थ्व वसन्त ऋतु थुजोगु ऋतु खः कि गुकें भाःतं वाकाः वं पि युवतीतय्‌गु मिखाय्‌ समुद्र न्ह्याना च्वनीं। अथेहे छुं महिना दिन या लागि परदेश वना च्वंपिं मनूतय्‌गु मन नं बसन्तं ह्ःगु फसं खुलुलु मिनि। न्ह्याइपुसे च्वंगु प्राकृतिक दृश्यं इमित सःता च्वंगु थें जुइ। अथेहे सत्यसतीयात नं ज्वीफु धका ज्वी शायद मायावेतिं सत्यसतीया मन सालेतः नाइक थथे धाइ–

'भाःतं वाकाव च्वंपि युवति जन फुकं खोदूगु थ्व बसन्तं

पर्देश ओंपि लुमुका विरहन व सदां चोनिका ओ मिजंत'

(पौ–८)

तर मायावेतिं न्ह्याकोहे नाइक खँह्लाना लिधँसा विउसां तबि सत्यसतीयात थः पाखें साले मफु। व छह्म सत्य बह कयाः दना च्वंह्म, समाजय्‌ हने बहह्म मिसा खः। छह्म नापं इहिपाः याय्‌ धुंका हानं मेह्म पुरुष लुमंकेगु अथवा मेथाय्‌ मेलि बनेगु वं थःगु तःधंगु पाप संज्ञे जुइ। वँगु मन थुलि क्वातुसे च्वंकि थजोगु न्ह्याइपुसे च्वंगु ऋतुइन वँगु मन गनं ब्वया मवन।

गृष्म वर्णनः–

वसन्त ऋतुया खँ पुमवंसेलिं हान छन्हू संखज्योतिसाहु माया-

वेतीयाथाय् वनां ह्रानं द्दको सत्यसतीयात धयाद्यू धका खँ ह्लावनि। मायावेतिं नं वैगु वचनयात शिरेछुना सत्यसतीया छेँ वनेत तयार जुइ। जेठया निभालं दवको प्राणीतय् तांनोया उकुसमुकुस जुय। च्वनिगु थ्व इलय् मायावेती कान्तीपुरे वनी। वैगु अति लीवनापुसे च्वंगु रूप जाया च्वंगु जोभन खना मोह जुया च्वंह्म मायावेती तांनोगु दवको सहयानावनं सत्यसतीया छेँ थ्यनी। अले वं थःगु खँ झो थथे च्वया यंकि–

'गथे नानी छित जिनं अन धयागु खँ सितला
मखू स्वैतं सीके वचन जित ब्यू नां बय् धका' (पौ–११)
'तांनोया ग्रीष्म कालं वइ चलति अति नानि सत्यसती का
पंखा जीनं हवावी तसवीर दुगुका भाजुयागु उकि का
(पौ–११)

कर्कि मिजंयागु मूर्ति हे स्वय् मखु धका छगू दृढ निश्चय याय् धुंकुह्म सत्यसतीयात उजोगु खँ न्ह्यथसेलि व जक छु कम जुइ? वं नं थथे जवाफ बी–

'पंखा गाले मयोका फय पनिगु मदू इया दु का छेँस योको
मूर्ति कर्चा मिजंया जिनं स्वय् मखुत व्यर्थ नं का व स्वको'
(पौ–११)

थ्व ग्रीष्म ऋतु छगू ताःनोगु ऋतु खः। ताःनोया तुति चुजि चुजि पुनाच्वनी, ह्ला पुनाच्वनी, थजोगु अवस्थाय् बने च्वंपिं धु, मृग, किसि, आदि अनेक जनावरपिनि नं गनं नशा माः मवंसे सुमुक

च्वनाच्वनी । मेमेंपि पशुपंछीतयनं तांनोया खुसी वना मोल्हू वनी । अथेहे मनूतय्‌नं गुलिस्यां मो ल्हूइ, गुलिं पंखाया ह्लोने च्वनाच्वनी, गुलिं वांगलः सिमाय्‌ क्वय्‌ च्वनां शरीर व मनयात शितल याना च्वनी । तर सत्यसतीया न्ह्याकोहे तांनोसा वहे छखा छेँ च्वना झ्यालं, लुखां वैगु फय्‌यात हे अमृत मानेयांना च्वंगु दु । वथे जाह्म भिंह्म मिसायात मायावेंतिं अज्ज नं मायाजाले फसय्‌याय्‌त हेकेगु ज्या तोती मखु । हानं थुकथं खँ छुइ–

'साभुं नं जि हयाबी अत्तर जकगु स्वालसं छी बुयेत
अत्तर मासां छि योगु खुसबि अति दुगू वास वेका तयेत'

(पौ–१३)

तर सत्यसती अजोगु न्ह्यवःसां हयैह्म मखु । वैगु मन न्ह्यागु इलय्‌ नं स्वच्छ जू, शान्त जू शितल जू । वं थःगु मनेच्वंगु खँ थथे पोंकी–

'चन्दन दू जी हरिया भजनस दइगु अत्तरं जो मयोका
विद्या तिर्थे जि दूना खिति फुक चुय्‌के साभुनं जो मयोका'

(पौ–१३)

गुलि यैपुसे च्वंगु लिसः । गुलि मार्मिक जू थ्व लिसः । झीसं सत्यसतीयागु मन गुलि आकाश थें विशाल व निर्मल जू धैगु वया छगू छगू लिसः पाखें सीके फु । सत्यसतीयागु लिसःयात मायावेंतिं त्याके मफुसेली व ललिसपुरस लिहाँ वनी ।

वर्षा वर्णनः–

थः तिरि पाखें भ्या भचाहे सुख सी मदुह्म संखज्योति साहु

बर्षा ऋतु शुरु जुइ धुनेवं थ्व ऋतुइला सत्यसती वइला धँग् आशं मायावेती तताया छें वनां ह्यनं झिपतिं जोड़े यावनी ।

थ्व वर्षा कालं प्राणी पिनिगु मन प्राःय दिवक दिवक जुया च्वनी। पिति-पिति वा वयाः च्वनी। लँ चुलुया च्वनी। गवलें गवलें ला फसं कःसी च्वंगु गमला त नं वाकि मतसे पुइकः यंकी। आकाशे स्वःसा पलखया पल्पसा व नं न्याइगु सलं कमजोर मुटुपिं मन् तय्‌गु मनयात स्याय् नं फु। थजोगु बास्तविक खँ यात न्ह्यथना, मायावेतिं सत्यसतियात धाइ–

'संन्ध्या कालं नन्यासी धुनुनु मिनंक ग्याइ याकचा जूयाका
मेले ञासा मिजं दै छित भय फुकिह्म 'नानि छिं छू धयाका'

(पौ–२२)

तर सत्यसतीयागु आत्मा नं न्याना ग्याइथें मच्वं। वैत वैगु चित्त शुद्ध याईपिं, वैगु आत्मायात शान्त याईपिं द्योपिं ह्लिछि चच्छि वैगु ल्यूने न्ह्योने जुयाच्वनी। उकें वैगु आत्मां निसे थते खँ पिज्वइ–

'नां काय जिं नन्यासा धुनुनु मिनंक हे नृसिंह धकाका
पासा धाय् वहेका जित भय् फुकीह्म 'धर्म तोते मखुका'

(पौ–२३)

थुकथं धर्मयात क्वातुक्क घय्‌पुना च्वंह्म सत्यसतिं पलखया मायावेतीयागु म्हुतुप्वा तिका बी। तर वं ह्यनं थःगु लमि ज्याय् सफल यायत ह्यकेगु ज्या तोतीमखु। थ्व बर्षा कालं ह्वइगु स्वाँ, जी स्वाँ, असेस्वाँ आदि अति बास वैगु स्वाँ बिया हेकी, तर थ्व सत्यसति लः ह्लाना काइमखु।

वर्षा कालं वा पोगु ज्या शुरू जुइ। खासयाना थुगु इलय् अन्न भचा सुखा जुइफु। अपो मनूत वा पोगु धन्दाय् लानां जाकि मो हइपिं कम जुइगु खनेदु। उकें हे मखा जुइ मायावेतिं थुगु मौकाय् लाका सत्यसतीयात थुकथं अन्नया लोभ क्यंगु–

'स्या न्यापिं छी दुसा ह्लां नय तियत दइ नानि वर्षा ऋतुसं
अन्न फूना वनीका भति भति दुगु नं अन्न वै लानि पूसं'

(पौ–२२)

सुं नं इमान्दार व विवेकशील मनूतय्सं कर्पिनिगु अन्न बा छुं वस्तु कया थःगु जक स्वार्थ पूर्ति याय्गु थःगु हे बांमलागु ज्या सम्झेजुइ। वरु नय्मखंसा छन्हू, निन्हू द्यां लाय्गु स्वइ, कर्पिनिगु कमाइया फल नइमखु। सत्यसतीनं थजोह्म हे मिसा खः, गुह्मसिनं कि उपासं च्वने मा:सां संखज्योतिसाहुया भण्डारे च्वंगु अन्न यात वं लोमवंक्। थुकथं मायावेतीयात जवाफ बी–

'चोने जीनं उपासं नय मखु जि नं जा अन्न कक्यगु नं का
लक्ष्मि तोता मवंनी दनि धन भतिसां तूनि अन्न जित का'

(पौ–२२)

अले मायावेती मन मन दिक्क चाया ललितपुर वना संखज्योतियात थुगु ऋतुस जूगु खँह्लाबह्लाः कं वन।

शरद ऋतु वर्णनः–

खुग् ऋतु मध्ये शरद ऋतु नं छग् न्ह्याइपुसे च्वंगु ऋतु खः थुगु बखतय् वा बयगु ज्या नं क्वचाय् धुंकी। गनं ध्याचः मदया न्ह्याथाय् सोसां सफा व यच्चुसे पिच्चुसे च्वंगु वातावरण हे थ्व

ऋतुया लक्षण खः। यचुसे वचुसे च्वंगु आकाश, क्वातुसे च्वंगु निभाल मनूतय्‌गु मन आनन्द जुया च्वनी । थुजोगु येंपुसे च्वंगु ऋतुइला सत्यसतीयात खँ न्यंके फैला धैगु मनं तुनां यल च्वंह्म संखज्योति-साहु नं मायावेतीया छें वनां थथे धाइ–

'शरद कालं ओइ जिनं थन खनाका उह्म मिसा
अति चंगा मन् नं चतकन व आकाश फुक दिसा (पौ–२६)

मायावेतिं ह्लापाला छको बो बी साहुयात। तर छुयाये साहु या छें च्वंह्म कलाःतं वं धाःगु छुँ खँ मंन्यो, म्ह्यावलें थःछें जक वना हैरान यात धाःगु खँ न्यनां मायावेतीया नं व प्रति दया जाया वइ । अले वैगु पला सत्यसतीया छें पाखें न्ह्याइ। वैंत ह्ययकेत लंमि श्रीखण्डया माला ज्वना वनी। तर अजोगु मालां हेका ह्याइमखु सत्य-सती, पापं पुनी धका तसकं ग्या व।

थ्व शरद ऋतुइ झी नेपामी तय्‌गु तःधंगु नखः मोह्‌नि लाःव। न्ह्याइपुसे च्वंगु थ्व बखतय् भाःतं वाका च्वंह्म सत्यसतीया लुमंसे मवः जुइ ला? गनं गन निह्म नापं चाहिले मास्तिमवः जुइ ला? तर छुयाय् वं न्ह्याथे याना सां मन क्वातुका च्वंगु दु । माजुबाजु यात ह्नां काय् म्ह्याय् यात न्वानां वं थःगु जीवनया खुसि न्ह्याकाः च्वंगु दु ।

थ्व कार्तिक महिना यलया मंगलबजारे च्वंगु दबुली काती प्याखँ क्यनेगु परम्परा दु । व काती प्याखँ क्यनां ह्य् धका ह्रानं छको ह्ययकी–

'काती प्याखँ क्यना है वन छित अनसं इयालसं तुं तयाका

बोनां यने छित छि अन यल सुमुकं नानो छि छू धयाका’
(पौ–३०)

गबलें स्वय्मनंगु प्याखंया नां नं सत्यसतीयागु मनयात भचा खलबल मचे याना बी। तर थःगु इन्द्रियतय्‌त थःम्हं वसे कायमाः धैगु खँ थुइका मायावेतीयात दुने आत्मांनिसें वःगु मनया भाव थुकंथं प्रकट याइ–

‘आहा धोमा जित छि अति हित जुइगु कंवल खँ थुगुका
आने जिनं मखू ह्लां धरम फुइ जिगु धर्म तोते मखूका’
(पौ–३०)

थुकथं छुँ खँ पाखें नं सत्यसतीयागु हृद्य थी मफुसेंली माया-वेती अनं यल पाखें स्वया वइ। अनया लिपु खँ संखज्योति साहुयात थथे कनी–

‘शरद ऋतु भरी जि चाक्रि याना वया छें
वय्‌गु धका मधाका ह्लाजि ओना छु याये’ (पौ–३३)

हेमन्त ऋतु वर्णनः–

अति चिकुगु थ्व ऋतुइ संखज्योतिया कला छेँय मदु। लिथु विहा यायगु वैगु इच्छा झन्‌ झन्‌ तिव्र जुयावनाच्वनी। ऋतु ऋतु पतिकं वैगु इच्छा हित्तु हिला च्वनी। अले व इच्छायात पने मफया व हानं मायावेतीया छेँ वना धाः वनी–

थ्व ऋतुइ छेँया पलि तुइक तुइक पुं गानां च्वनी, नचुगु कपाय्‌ होला तःगु थें। ह्ला, तुती हिइसे च्वनी। ह्म थुर थुर खाना

कय् कय् कुनां जुइमाःगु थ्व अवस्थाय् मायावेती तताया नं तुति पु-चाना ग्यासिहे वने जी मखु।

थ्व हेमन्त ऋतुइ भाःत नापं तापानां च्वंह्म मिसां मनं मनं थः भाःतयात लुमंका च्वनी। सत्यसती नं अयोह्म हे मिसा खः, गुह्म भाःत नापं सदांया लागि वाय् धुंकल। वैत मूजः बोह्म मिजं आपालं तापाक वने धुंकल। थ्व हे कारणं जुइ शायद मायावेतिं थथे धाःगु–

'नानी छिं धिर्जयाना मन चिय नं फुका बैशसं भाःत सीसां
हेमन्त का मिजंया गुण जक लुमनी कूय मा न्ह्याग् मी सां'

(पौ–३६)

प्रकृति शीत बिभिन्न इन्द्रियत बिया तःगु दु। स्वयतः मिखा, न्यनेत न्ह्यायपं, सवाः थूइकेत मे, बास ताय्केतः न्ह्या आदि। थ्व छग् प्रकृतिया नियम खःकि बिभिन्न इन्द्रियतयसं थःथःगु इच्छा पूरा याय् धाइ। तर शीसँ इमित थःग् बसे तय् फय्के माः। अथेहे सत्यसती नं इन्द्रियतय्त थःग् वसे तया तःग् दु। स्वय् धुंकुगु, अनुभव याय् धुंकुग् खँ हानं दोहरेयाय्ग् वंग् मनं भि मताः। उकें वं मायावेतीयात थथे धाइ–

'सोय धून मिखानं छमि जिनं स्व वना ज्या थूगुली ऋतुया
वश्ये ओंनं जि मन नं नय् धूनगु जूया चाल थो हे मनूया'

(पौ–३७)

थूकथं सत्यसती धर्मय् छग् चित्र जूग् खनां वैत काशी जगन्नाथ, बद्री, केदार, मथूरा आदि थासय् चाहिके यँके धैग् लोभ क्यनी।

तर सत्यसती न्ह्यापाहे थः स्वामीनापं द्वारिका, श्री मथूरा, गंगा, जगन्नाथ चाहिले धुन धंगु जवाफ मायावेतीयात बी । शीत शरीर आडम्बरी मखु, गुलित म्वाय् दै थ्व जगतय् ! उकें थुलिचा म्वायत छाय् पाप याय् ? छाय् लोकं मभि धाय्के धका जुइ, शायद फतले धर्म याय् धका मायावेतीयात जवाफ बी ।

थ्व ऋतुइनं मायावेती निराश जुया लिहां वनी ।

शिशिर ऋतु बर्णनः–

दकले लिपागु थ्व ऋतुइ मायावेती गांगि भुत्त् भुना मछागु पहलं को को छुनां सत्यसतीया छेंय् वन । ख्वाउँसे च्वंगु फसं चिकुसे च्वनीगु बखतय् च्वापु गाइ, तुति हिइसे च्वनी । तर थ्व फुक्क सहयाना थःगु कबुल फत्तें यायत अल्सी मचासे अन्तिम रुपं खँ कोछितः व अन वना वंगु अन्तिम निर्णय् कायत थथे खँ पोंकी –

'योम्ह ल्यासे मिसातं वल शिशिर ऋतु नानि आजा न्हिलाओ
खेती यापिं मनूया जव दइका द्वों द्वों वा ओ तुयाओ

(पौ–४४)

बर्षा ऋतुइ वा पिनां हेमन्त ऋतुइ वा लइगु थनया चलन खः । उकें शिशिर ऋतुइ बुँज्यायाइपिं मनूया छेंय् द्वं द्वं वा दया च्वनी । उकेसनं संखज्योतिला ललितपुरया ना दंह्य साहु । वया यक्को मदैगुला खँ हे मदु । उकेंला सत्यसतीयात बुँ वंगु नामय् च्वया बी धका खँ ल्हात । तर सत्यसती माने मजुसेंली ह्मनं नय् मखनीगू खँ यात कया अन्न या लोभ क्यन । न्ह्यागुहें लोभ क्यंसां व लोभं वंगु मन साले मफु ।

लिखँः–

संसारे दकले तःधंगु धर्म खः, पाप मखु। बुद्धि गाःम्ह मिसा जूसा वं सत्ययात गबलें न्ह्याछ्वइमखु, व न्ह्याबले सत्यप्रति क्वछुनां च्वनी। छम्ह भाःत मद्‌य धुंकुम्ह मिसा पतिव्रता जुयाः वेगु नामय् च्वनेगु हे वेगु तःधंगु धर्म खः धेगु म्हीसं थ्व खण्डकाव्य ब्वना थुइके फु। थुके मायावेर्तिं ऋतु ऋतु पतिकं अनेनेगु प्रकृति वर्णन यानां, छें बुँ या लोभ क्यना ग्रामोफोन क्यामेरा आदिया लालचं बिया वेगु मन परिबर्तन जुइला धेंगु आशं वेत ह्मयूकी। तर सत्यसतीया लिसः पतिं म्हीसं 'धर्म तोते मखूका' धेंगु खँत्वाः खना। थुके खनेदु छुं भतिचा वेगु मन परिवर्तन जूसां पूर्ण रुपं मजू। वेत धर्म चिनाँ तःगु दु। व धर्मया गथि यात अन्तय् तकनं मायावेर्तिं फ्यने मफु। आखिर सत्यसतीया धर्म पतिव्रता, अले वेगु त्याग सत्यं जाःगु छगू छगू वचन न्यना मायावेर्तिं थःगु मनं सत्यसतीयात धन्य धन्य भाःपिया व ललितपुर लिम्हां वनां संखज्योतिसाहु यात लिपुखँ थुकथं प्रकट याइ–

'शिशिर ऋतुनं ओनं वे मधा ओ मिसा का
मयल जित छिगू नं दाम छुं हे धका का
मरम छिन खँ याना छेंय हया तो कला का
मफुत जिन ववे न्हां यायगु छि स्वया का, (पौ–४६)

समाज-चित्रण

नेपाल भाषाया कविवर सिद्धिदासजुं नेपालया संस्कृतिया लिधँसाय् सम्वादयागु रुपय् 'सत्यसती' खण्डकाव्यय् मिसातय्गु कर्तव्य, सतीत्व व्वय्गु छुह्म बिधवायात शिक्षा बिइकथं अर्थात पतिव्रता मिसाया चित्र चित्रण याय्कथं छुह्म अहम भावनां बिलिबिलि जाःपिं दौलतमन्द मिजंतय्गु चरित्र चित्रण याय् कथं लिथु ह्यत्यंह्म मिजंयात न्वाखँ बिइकथं, समाजे बिधमान परम्परा समाजया बनौट वर्णन याय् कथं, नाप नापं छुह्म आध्यात्मिकवादी मिसायागु व भौतिकवादी मिसायागु तुलना याय्कथं थ्व 'सत्यसती' खण्डकाव्य रचना याना दीगु खः। वय्कलं ऋतुइ ऋतुइ दइगु स्वां सि आदिया प्राकृतिक वर्णन यायां ऋतु ऋतुया बिशेषता क्यना तःगु दु, नापं नेपालया नसा, त्वँसा, तिसा वसः आदिद्वारा नेपाःया सभ्यता, संस्कृति क्यना तःगु दु। वय्कलं समाजयात न्हायकं क्यने कथं 'सत्यसती' काव्य दुने ह्यिता स्वंपिं पात्रत सजीव रुपं क्यनातःगु दु। समाजय् बिधमान अहम भावनां बिलिबिलि जाःह्म धनवान मिजंया रुपय् कबिजुं संखज्योतियात न्ह्यथना दील, गुह्म कि यौवनया रस काय्त लाप्चा थें स्वां स्वां पतिकं जू वनिह्म खः। गुगु रस थः कलाः पाखें पूर्ति मजूगुलिं थः

कलाःयात दुष्टह्म, प्यन्हू थातं मचंह्म, बैवाहिक जीवनय् बिइमाःगु माया ममता, आपस सहयोगं बन्चित जुल धका झुट्ठा आरोप लगेयाना तिरस्कार याना थःगु पुरुषत्वहीनं व कलाःया नुगः लय्‌ताय्‌केगु कामना मदुगुलि ब वयागु हे अस्थिर चित्तबृति दिक्क चाःगुलि हे थः कलाः यात दुष्ट भाःपियाः लिथु हय्‌गु परिकल्पना याना च्वंम्ह खः। समाज या कमजोर, सोझासाझा मिसात थज्योपिनिगु जाले लाना च्वंगु नं दु। समाजय् व्याप्त गरीबोया व अशिक्षितया कारणं थज्योपिनिगु जाले बिवशतापूर्वक लाइगु खः । नाप नापं इमिगु कठपुतली जुइमालिगु खः । झीगु समाजय् संखज्योति थें जाःपि यक्को दु। थःगु धन सम्पति-या लिधँसाय् मिसात लं फेरे यायथें फेरे याईपि कामया भूखात समाजय् जन्म जुया च्वंगु दु । नाप नापं कलाःयात छम्ह दासी सम्झे याना माःगु म्वाःगु आरोप लगेयाना शारीरिक कष्ट बिइपि पत्थर समान दिल दुपि मिजंत न यक्वो दु । झीसं कलाःयात दासीमखु, छह्म सहारा, छह्म सच्चा जीवनपासा सम्झे जुया बैवाहिक जीवनयात सुखमय याय्‌माः। लिथुया आगमन छें सुख शान्तिया नामोनिशान दइमखु सिवा ल्वापुया थाय् जुया च्वनी । झीगु छें यात स्वर्ग व नरक समान याय्‌गु ल्हाः मिसातय्‌गु हे खः । स्वर्ग रुपी छें या निर्माण व मिसां याइ मुह्मसिके आन्तरिक सौम्दर्य बिलिबिलि जाया च्वनी, धन प्रति लोभ दइ मखु, सन्तानप्रति अटल माया ममता दया च्वनी । थःगु कर्तब्ययात पालन यानाः कर्तब्ययात बन्धन भाःमप्यूसे सदा कर्तब्यरुपी पथ न्ह्योल्वाइह्म मिसां हे स्वर्गरुपी छेंया निर्माण याइ । तर झीगु समाजय् थज्योपिनिगु अभावं याना यक्कोसिया छें ल्वापुया आगमन जुया च्वंगु

दु । दाजुकिजा छुते जुइगु, बुरांपि मां बौ यात वाइगु प्रवृतिया बिकास उज्योंपि मिसातय्सं याइ गुह्यसिके छह्म सच्चा गृह लक्ष्मी याके दय् मा:गु शिक्षा दइमखु । मिजं जातितय्सं न थ:ह्म कला:या माया मोहले त:त:मक्योंसे थ:गु परिवारप्रतिया कविजुं समाजया अर्थात परिस्थिति तथा जनजीवनया वास्तविक मन:स्थिति न्ह्यथना दिसे उगु ईया समाजय् खने दुगु सामाजिक ल्वय्या हा क्यना दिसे गुगु ल्वय् थौं कन्हे तकं समाजय् खने दनी छगू जटिल अवस्था रुपे ह्यानं । थ्गोगु समाजय् थुजा:गु भयंकर ल्वय्यात जन्म बीपिं, हौसला बीपिं, आश्रय बिया च्वनोपिं कामुक मिसा मिजंया थातय् मलागु मन:स्थिति नं दनी । थुज्योंपि मिजं मध्ये कबिजुं परिकल्पना या:गु समाजया प्याखँया नायक संखज्योति नं छह्म ख: । थ:गु धन सम्पतिया लिधँसाय् मिसातय् जीवन हे न्ह्याव:सा याना ह्यितेत स्वइपिं असामाजिक तत्व, बिवेक मिखा मोहयां अन्कारं याना तेमलाम्ह थ:गु पुरुषत्वहोनं व कला:या नुग:लय् तायकेगु क्षमता मदुगुलिं व वयागु हे अस्थिर चित्तबृति दिवक चा:गुलिं हे थ: कला:यात दुष्टया पदबी विभूषण या:गु ख: । थ्गोगु समाजय् शोषण व अत्याचार रुपी भयंकर ल्वय्या किटाणुत जन्म जुया च्वंगु दु । चेतनशोल ब्यक्ति सिइके मा: कि मिसा केवल म्हाइपुइबले प्रयोग याय्गु न्ह्याब्वसा मखु, दासी मखु सहारा ख: । शक्ति ख: । सृष्टिया स्रोत ख: । स्नेह, ममता, मायाया सागर नं ख: । त्याग धैर्यया पर्वत ख: । थ:गु भौतिक सुखया उपभोग याय्गुया लागी बासनारुपी सागरय् दुबे जुया: मोह जालय् दुना: कां जुया च्वंम्ह अर्थात बासनां अन्धा जुया कालं बिडम्बनां याना पति वियोगया दु:ख कया नं पतिब्रता धर्म रक्षा

याना च्वंम्ह छम्ह् विधवा 'सत्यसती याता रिश्ताया खँ ल्हाके छ्वत। छम्ह् धनवानयाः नातां छम्ह् अवला, कमजोर म्ह मिसा भाःपिया बिभिन्न भौतिक व अर्द्ध भौतिक बस्तु तया बिषय बासनाया लोभ प्रलोभन क्यनेगु बिचारं मायावेतीयात रिश्ताया खँ ल्हाके छ्वत। 'मायावेती' कवि परिकल्पना याःगु समाजया यथार्थ प्याखँया निम्हम्ह पात्र खः। मायाया प्रतिरूप थें च्वना नाइक यइपुक खँ छुइ सःम्ह मायावेती छम्ह् लमिया भूमिकाय् कामयावी हासिल जुइ धुंकुम्ह् खः। मायावेतिं संखज्योति पाखें छुं धन आर्जन जुइगुलिं छम्ह् पतिव्रता धर्म रक्षा याना च्वंम्ह धर्म आस्था दुम्ह विधवा मिसा सत्यसतीयात मेलि वने न्ह्याला धका धाई। मायावेती थःगु उद्देश्य पूर्तिया लागि लोभ प्रलोभन रुपी हतियार ईस्तमेल याना न्हापां सत्यसतीया न्ह्योने संखज्योतीया छैं, बुं धन व व्यापारया खँ न्ह्यथन, गुगु झीगु समाजय् भौमचा धायगुया लागी प्रचलित सिद्धान्त खः। झीगु समाजय् थज्योपिं लमिया जालय् लाना धनया लोभं याना क्षणिक विषय सुखया प्रलोभनं थः मचाखाचा त्वःता मेलि वनिपिं कठोर हृदयपिं मिसात नं यक्को दु।

गुकें याना मचात मांया स्नेह, ममतां वञ्चित जुई, अज्योपिं मचातय् आवश्यक शारीरिकं, बौद्धिक वमानसिक बिकास जुईमखु अर्थात मांयागु माया, स्नेह बिना मचाया शारीरिक, बौद्धिक व मानसिक बिकास जुईमखु। थुज्याःगु जन्मसिद्ध तथा प्रकृति वियातःगु मातृ स्नेह हे वञ्चित जुई मालकि मचातसें उज्योपिं मापित सख्त नफरत याईगु स्वाभाबिक खः। मां थें जाम्ह्सिनं हे थःगु क्षणिक विषय सुखया

लोभं थःमचायात वाना मेलि वनकि मचातय्सें नफरत याईगु स्वाभाबिक धाय् वहः जू । नापं झीगु समाजय् गुलि मिजंत थःगु बासनात्मक भावनां अन्धा जुयाः छम्ह मिसाया लुमुगु व माकुगु सहवासया सवाः फययुगु नियतं लिथु हयाः सुन्दर व झिलिमिलिगु छें त्वापुया पुसां ह्वोला सुखमय पारिवारिक जीवनयात चकनाचूर याईपि न यक्को खने दु । उज्योगु वातावरणय् हुर्के जुईपिं मचातय् आवश्यक मानसिक, बौद्धिक शारीरिक बिकास जुईमखु । ह्नानं समाजय् मायावेतीथें जाःपि सामाजिक संक्रामक रोगया किटाणु त नं दु, गुम्हसिन मचा दुपिं मांपिं समेत मेलि धाः वईपिं नं दु । छह्म बिधवा मिसा मेलि वनेगु परिकल्पना याय्गु, सुं मिजं पाखें मिखा स्वेय्गु मात्र हे पाप खः । तर समाजय् गुलि मिसात क्षणिक आनन्दया उपभोगया इच्छां पाप धर्मया लेखाजोखा याइ मखु । थज्योपि क्षणिक व बिषय सुखया तृष्णां व मोहं थःत चिका जुल धाःसा ब थःगु कर्तव्य धर्म च्यूत जुइ व प्रकृतिया बिरोधी जुइ, सन्तान तथा समाजया शत्रु जुइ ।

कबिजुं उगु इलय्या समाजया यथार्थ चित्रण यानाः झीगु समाजयात न्हायकं या रुपय् 'सत्यसती' या रचना याना दीगु जुइमाः । मानब सामाजिक प्राणी खः । वइत समाजं हुर्के याइ, मानब भिनिगु व मभिनिगु समाजया वातावरणय् भर परे जुई उकिं झीसं स्वस्थगु समाजया निर्माणयाय् माःगु दु । समाजय गुलिं मिसात क्षणिक बिषय सुखया लागि मेलि वनी, थः भाःत नापं त्वापु जुया मेलि वनी, गुलिं भाःत यागु गरिबीया कारणं मेलि वनी, गुलिं बिधवा जुलकि मेलि वनी तर छह्म आदर्शह्म, समझदारह्म, धर्मप्रति आस्था दुह्म आध्यात्मिका

वादीह्म मिसा थुकथं विचार याइ कि मेलि वनेगु समाज बिरोधी कार्य खः, समाजया दृष्टि क्वह्यनीगु ज्याः खः, वेश्यावृत्ति कार्य खः, मां बौ बात कलंक जुईगु, पतिब्रता धर्म चकनाचूर याय्‌गु छपु लँ जक खः।

मेलि वनेगुया कारण –

हर मिसाया ईच्छा बां बां लाःगु वसः पुनेगु बिभिन्न तिसा तीगु भौतिक साधन उपभोग याय्‌गु खः तर व गुगु ईच्छा, आकांक्षाया पूर्ति वया भाःत पाखें मजुल धाःसा उज्योगु अवस्थाय्‌ प्रायः मिसात क्षणिक आनन्द, क्षणिक बिषय सुख उपभोग याय्‌गुया ईच्छां थः भाःत नापया मतिनाया चिन्ह अर्थात थः मचात समेत वाना अथवा निर्मम हत्या याना मेलि वनिपिं नं दु। तर थज्योगु ज्याय्‌ अग्रसर याईगु अथवा वाध्य याईगु नं समाजं हे खः। छाय्‌ धाःसा लोक-लाज तय्‌मा अर्थात प्यह्म मनूया न्ह्योने ह्लाय्‌ तय्‌माः धका कुबिचार याना समाजय्‌ ल्वय्‌के माः धका छें कःनि मूस्या नय्‌ माःसां पिने छ्यों धकाः तय्‌माःगु जुया च्वन। यदि थः भाःत याके गुगु भौतिक-वादीया भूमरी लाना च्वंगु समाजय्‌ धुलमिल जूईत माःगु आवश्यक साधनया अभाव जूल धाःसा प्रायः मिसा तय्‌सं 'प्रतिब्रता' शब्दयात मथूईका अथवा लोमंका क्षणिक सुखया उपभोग याय्‌गु ईच्छां मेलि वनी।

गूलि थः भाःत नाप ल्वापु जूया नं मेले वनिपिं दु। छम्ह सच्चा गृहलक्ष्मी भाःतया छें यात थःगु हे छें सम्झे जूया भाःतया सुख हे थःगु सुख, भाःतया दुःख हे थःगु दुःख खः धकाः सम्झे जुईमा अर्थात मेगु शब्द भाःतया दुःख जूईबले नाप नापं निफुति ब्वबि 'खर्च याय्‌गु अले

सुख जूईबले नापनापं न्हिलेगु हे छम्ह सच्चा गृहलक्ष्मी, कर्तव्य परायण मिसाय। कर्तव्य खः । दुःख जुइवले हेला याय्गु सुख जुइबले माया याय्गु प्रवृति हे छें त्वापुया आगमन जुइ। कलाः व भाःतयागु पवित्र वन्धन चकनाचूर जुइगु खः । समाजय् मायावेंतीथें जाःपिनिगु कामयावी भूमिकां अर्थात अज्योपिंस क्यंगु बिभिन्न लोभ प्रलोभन रुपी जालय् तःतः मःत क्यना थःगु मातृत्व कर्तव्य लोभंका क्षणिक सुखया लोभं मेलि वनिपिं यक्को दु । उज्योगु हे समाजय् जन्म जूह्म, हुर्के जूह्म कालं विडम्वनां याना पति बियोगया दुःख फयानं पतिब्रता धर्म रक्षा याना च्वंह्म 'सत्य' या प्रतिक सत्यरुपी जः दुह्म धर्मप्रति आस्था दुह्म, आदर्शह्म, मिसा सत्यसतीयात माया-वेंतिं थःगु लमि भूमिका याःगु कामयावी प्रदर्शन याय्गु कथं अर्थात लमि ज्याया नक्षतारुपी हतियार याय्कथं अर्थात विभिन्न लोभ प्रलोभन क्यना नाप नापं काम भावना पैदा याय्गु लागि ऋतु ऋतुइ जुइगु मौन प्रतिक्रियाया चर्चा याना सत्यसतीयात रति भाव थनेगु ग्वसाः ग्वया मेलि वनेगु सम्बन्धि प्रस्ताव तइ । थज्योह्म चतुरम्ह लमि यागु प्रलोभनय् भूले जुया यक्वो यक्वो मिसा उखेला थुखेला जुपि नं खने दया च्वंगू दु । तर विधवा सत्यसती थः स्वामीनाथया प्रतिब्रता धर्मय् च्वना थःत फुकोम्ह रुढी परम्पराया शिकार जुयाः च्वंम्ह साधारणम्ह मिसा मखु । सत्यसती शक्तिया सत्य आधार खः, सब्य आग्रह खः, सत्य धर्म खः । मायावेंतिं मेलि वनेगु खँ न्ह्यथ्यं बले थथे धाल— 'थः काय् म्हांय् प्रतिया छम्ह मां यागु कर्तव्य तोते मखु, बिधवाया संसारे प्रवेश जुइ धुंका मेलि वनेगु वेश्यावृत्ति कार्य समान खः । धका

सत्य व धर्म बः कया थःगु चरित्रबलया शक्ति प्रदर्शन यात । सत्यसती-याके मातृत्व, सतीत्व, सन्तति, ममतां प्यागुलि दवातु सबल जू । सत्यसति मेलि वने मखु धकाः सत्य आग्रह याःगु नं वया मातृत्व धर्मय् संकट मलाय्मा धका धाःगु खः । छम्ह मां नं मचायात याय् माःगु कर्तव्य थःगु धर्म खः, कर्तव्य बन्धन मखु । छम्ह मां या उत्तरदायित्व त्वःता छम्ह मां नं थः याकःचिया बिषय सुखया आनन्दया उपभोग याय्‌गुया लागि मेलि वन धाःसा थः मचाया अपराधी जुइ, अले समाजया शत्रु जुइ । थः याकःचियागु बिषय सुखया निति थः मचात वाना वन धाःसा मचातय् गज्योगु दुर्दशा जुइ, मातृ स्नेहं पूरा वञ्चित जुया अर्थात मांया, स्नेह रुपी संसारं बिस्थापित जुया अनाथया संसारे शरणार्थी जुया म्वाय् मालिगु बाध्य जुइ । थः सन्तान थः मनाःसे क्षणिक सुखया निम्ति थःहे लाहिया थःहे अंश धाय् वहःपिं मचात वाना बिस्यूं वनिपिं मांया निर्दोष मचात अनाथया नामाकरण जूइ । उपिं मचातय्‌से थः मां यागु मुले च्वना उपभोग याय्‌गु आनन्द, सुख, स्नेहं वञ्चित जुइ गुकें याना मचातय्‌गु आत्मा बिकास नाप नापं बौद्धिक बिकास जुइमखु, छाय् धाःसा छम्ह मचाया प्रथम पाठ-शाला हे मांया मुले खः, गुगु पाठशालाय् याय्माःगु अध्ययन याय् खनि मखु । हानं समाजे अनाथ धाःलकि हेलाया पात्र जुइ । न्ह्या-थाय् वंसां वेहेंचाह्म खिचायात थें हाय्‌कि, हेला याइ । समाजय् मनूहे मखुह्म थें ब्यवहार याइ गुकें याना अज्योपिं मचातय्‌गु मानसिक बिकास जुइमखु । समाजयाःगु थज्योगु घृण.योग्य व्यवहारं वर्दाश्त याय् मफया समाजं अलग जुइ । लिपा थज्योपिं मचात समाजे बेग्ला बेग्लै चरित्र

ज्वना पिहां वइ । गथेकि गुलिं खुँ जुया, गुलिं डाका, गुलिं ठग, गुलिं लुच्चा आदि जुया पिहां वइ । छाय् धाःसा थ्व जुइगु वाध्यता थः मां नं याःगु खः, नाप नापं समाजं याःगु खः । इमिसं माया धैगु छु, दया धैगु छु, पाप–धर्म छु, कर्तब्य धयागु आदिया परिभाषा थुइमखु । छाय्धाःसा गुगु थुइके माःगु इलय् मांपिस वाना वन, छम्ह अनाथया संज्ञा बिया समाजय् इमित बहिष्कारयात । थुकेया दोषी मां बौया नापं रुढीवाढी संस्कारं बिलिबिलि जाःगु समाज नं खः । छाय् धाःसा झीसं स्यू भिम्ह मनू नं समाजं हे पिकाइ, मभिम्ह मनू नं समाजं हे पिकाइ । झीगु समाजय् थज्योगु हे अवस्था दोलं दो मचात अनाथ जुया पापी ध्वाःया लागि ह्लाः जोरे याना म्वाना च्वंपि दु । गुकें याना समाजया इज्जतया नाप नापं देशया इज्जत हे कलंक जुइ । देशया भावी कर्णधार मचात थथे जुल धाःसा थज्योपिं अनाथ मचातय्सं उच्च शिक्षा आर्जन याय् मखंगुया कारणं बिकासया परिकल्पना साकार जुइमखु । शिक्षित नवजवानत हे देशया तधंगु सम्पति खः । यदि देशे थज्योगु सम्पति कम जुल धाःसा छु बिकासया ज्याय् परिकल्पना याय्गु कोरानारा जक जुइ । उकिं मां धंह्म गूलि तःधं धैगू खँ वयान याय्त झीके शब्द हे मदु । मांया मायां वञ्चित जुइबले मचाया गज्योगु अवस्था जुइ । तर नाबालक मचात वाना थःगु बिषय सुखया निंतिं म्हेलि वनिपिंत ब्वोंगु या निंति यक्को शब्द दु ।

सत्यसर्ति मचायात जन्म बी धुनेवं थःगु कर्तब्य सिधल धकाः मती मतः । सत्यसर्ति मायावेतोयात थुकथं धाइ–

'काय ह्याय सुयात जिन थनस बिया सत्य तोते खुयाका'

(पौ–५)

सत्यसतीया न्ह्योने वं याये मानिगु मातृत्व कर्तव्य दयकं माया-वेतिं सत्यसतीयात तिसा, वसः धन व बिषय वासनाया प्रलोभन बयनाः मेलि छ्वय्गु कुप्रयास यात । तर समाजया प्रचलित अर्थ व्यवस्था कथं मिसां थुलि ज्वलं खंका सुखी जीवन हनेत छह्म मिजंया बहलय् लिधने मालिगु वाध्यनं जुया च्वंगु दु । मिजं यानं थःके दुगु आर्थिक स्रोत रुपी जालं मिसायात तःक्थंकेगु सनी, तर व्हीसं स्यू लुं वहःया तिसां क्षणिक आनन्द जक चूलाकी, उकिं मनूखँ थःगु धर्म फुकी, थःत मी । थन क्षी कविजु समाजय् च्वना संवेग ची मफया मेलि वनिह्म मिसा अथवा बहुबिबाह याइपिं मिजंया करतूत खना इमित न्वाखँ न्यंका नैतिकता थना च्वंगु दु । समाजया छह्म चतुरह्म लमिया नातां थःगु उद्देश्य पूर्तिया निम्ति सत्यसतीयात मेलि छ्वय्त छम्ह कमजोरम्ह भौतिवादीह्म मिसा भाःपिया ऋतु ऋतु पतिकं वयागु कमजोरीया फाइदा उठेयाय्गुया कथं वया छु छु इच्छा दु, फुक्क पुरे याना बिइ धका ह्यय्कुगु खने दु । समाजय् धन सम्पति क्यना मिसा ह्यय्किगु प्रचलित सिद्धान्त हे धाय् बहः जु । वारम्वार ह्यय्कलकि नुगः पग्ले जुइ फु धंगु सिद्धान्त मायावेतिं दच्छि तक कोशिश यात । समाजय् यक्वो मिसात धनया लोभं मायावेतीथें जाःपिनिगु वहकाउलय् जुया थःगु चरित्रयात माजेल याःपिं अर्थात् थः मां वौ मधासे सातफेरे साक्षी तया भाःत नाले धुंकुम्हेसित भाःत मधासे थः मचातय्त निर्मम हत्या यानाः बिधवा धर्म त्वःताः धन, सम्पति, ऐश–आरामया परि-कल्पना याया थःगु चिकिचा धंगु न्ह्याइपुगु छें मि तया मेलि वनिपिं घृणाया पात्र धाय् वहःजू । तर सत्यसती मायावेतीयागु छुं लोभं

प्रभाबित मजूसे गथे कि छगू ऋतुइ मायावेतिं धाइ –

'साभुं जि नं ह्या वी अतर जकगु स्वालसं छी बुलेत' (पौ–१३)

सत्यसति छह्म आध्यात्मिकवादी मिसाया परिभाषा विइकथं अर्थात ससाजय् च्वंपि भौतिकवादी तय्‌त अध्यात्मिक शिक्षा बिइकथं अर्थात समस्त विधवा तय्‌त नाप नापं धनया लोभं, ऐश आरामया लोभं थःगु नुगः पत्थर समान याना समाजया शत्रु भूमिका याना मेलि वनि पित न्वाखँ विइकथं धाइ– हरि भजन याय्‌गुहे ज्ञीगु लागि अटल खः। विधा रूपी जलय् म्वोल्हुइ, गुकें याना जिगु खिति साफ जुया वनि। जित साबुं माःगु मदु। मायावेतिं न्ह्यथंगु प्रलोभनय् प्रभावित मजूसे थःगु विवेक, धर्म व सत्य पका लिना मेलि वनेगु खँय् सरासर अस्वीकार याना बहु-विवाह या विरुद्धय् सत्याग्रह याना बिजय जुइ। समाजया मिसाजाति खासयाना विधया मिसातय्‌त शिक्षा विइकथं सत्यसती थः स्वय उदाहरण जुया पिहावल। सत्यसती मायावेतीथें जाःपिं समाजया नुगः स्यँ हे धाइ– मखुपिं किटाणु तय्‌गु जंजालय् लाना घोर दुःख सीमालिगु व इमिसं चूलाका ब्यूगु ज्याखँया दुष्परिणामं थःगु जिन्दगी 'चाना हःगु भुतुमालि' थें उख्यला थुख्यला मदइगु सम्भावना दया हे मेली वनेगु विधवा विवाहया बिरोध आवाज उठेयाय्‌गु सत्यसतीया बुद्धिमतापूर्ण धाय् वहःजू। ज्ञीगु समाजय् सत्यसती थें जाःपिं मिसा तय्‌गु अभावं हे समाजय् संखज्योति थें जाःपि कामया भूखा, मोहजालय् दुना कां जुया च्वंपि, यौवनया पूजारी त जन्म जुया च्वंगु खः। हानं समाजय् मायावेतीथें जाःपिं चतुर लमितय्‌गु सृष्टि हे मिसा

समाजय् धर्म प्रति आस्था दुँपिं कम जुया वःगु, मातृत्व कर्तव्ययात छखें व्यया क्षणिक सुख, ऐश आरामया परिकल्पना याना थः हे लाःह्यिा अंश त वाना मेलि वनिपिं दया च्वंगु खः। थःगु स्वार्थ-पूर्ति यायेगु कुमनोवृत्ति दुह्म मायावेतीथें जापिनिगु कारणं हे समाजय् वहु-विवाह प्रथा समाप्त याय् मफया च्वंगु खः। थ्वीसं रयू वहु-विवाह हे शोषणया मेगु नां खः। छह्म मिसायात अपमानित दृष्टि स्वयगु कुप्रथा खः। मिसा जातियात थज्योगु शोषण, अत्याचारं मुक्त याय्गुया कारण बहु-विवाह प्रथायात सरकारं वन्देज याःगु जुइमा। थ्वीगु समाजय् विधवा विवाह नं छग् समस्याया रूपय् दना च्वंगु दु। सुं मिसा विहा याना तांहे मदुवं भाःत सितकि भौमचाया आगमन अशुभ जुल, भौमचायात जिमि काय् नइह्म धका कठोर हृदयपिं माजु बाजु पिंस थः भौमचायात अपमान याना पिव्छ्इपिं नं दु। गुंलि भौमचायात अज्योंपिं मां बौ पिनिगु एवं घृणा योग्य व्यवहार अपमान या वर्दाश्त याय् मफया छें परित्याग याइपिं, आत्महत्या याना च्वंपिं नं खने दु। थुकथं समाजया आन्तरिक पक्षं स्वय्बले विधवा जुइगु अभिशाप खः। तर धार्मिक दृष्टिकोणं स्वत धाःसा छह्म विधवा मिसातय्त मिखा ब्वय्गु वा परिकल्पना याय्गु हे पाप खः मायावेंति ह्लापां वसन्त ऋतुबले फिजेयाःगु जालय् तः तः मक्यंसे विधवा धर्म हनां च्वंह्म सत्यसति थथे धाथें च्वं— 'जित मिजंया ल्वा स्वय् गात, रूप सौन्दर्य, रसरंगया परिकल्पना याय् गात। क्वोकालींपिं फुकं काय् समान, थकालिपिं फुक्क पिता समान खः। थुकथं धर्म प्रति आस्था दुह्म सत्यसति ववातुक लिसः

बित। तर थज्गोगु संस्कार परम्परां तः तः मक्योंसे सामाजिक सुधार याना समाजय् ह्यूपाः हयगु कथं झी सरकारं विधवा विवाहयात कानूनी मान्यता ब्यूगु दु। थ्व समाज उत्थानया लागि छगू क्रान्ति-कारी कदम खः। तर अयसां समाजया कुरीतिया कारणं विधवा विवाह व्यवहारय् छ्यले मछाला च्वंगु दु। झीगु समाजय् विधवा विवाह धालकि हेला याइगु लाय् वुइगु प्रवृतिया मनोवैज्ञानिक पृष्ठ भूमि दु। उकिं विधवा विवाहया खँ गोप्ययाना कोछिगु नं जुया च्वंगु खने दु। छायधाःसा समाज ना ना प्रकारया खँ ह्लाना तमाशा याना वो योः। भाःतप्रति सत्य धर्म मदुह्म, अलछिन धका लाय् लाय् वुइपिं नं दु। थ्व समाज सुधारया लागि क्रान्ति-कारी कदम जूसा झीगु समाजय् ब्याप्त अशिक्षित, अन्धविश्वास कट्टरता व परम्परागत संस्कार ह्रा कया च्वंगु जीवनय् विधवा विवाहयात मान्यता बिया ह्लापा निसें वःगु सामाजिक व्यवस्थायात छ्वकलं फाता पुइके थाकुया च्वनि। गु गु कदम यात सफल यायत् जन भावना निं हिलेमाः। नाप नापं शिक्षित नं जुइमाः। झीगु समाजय् आपायाना अज्ञानी, अशिक्षितया कारणं जन भावना हिले मफया च्वंगु खः। अन्धविश्वास तोते मफया च्वंगु खः। संस्कार तोती मफया च्वंगु खः। रूढीवाढी अन्त याय् मफया च्वंगु खः। हानं झीगु समाजय् मिसा जाति आपायाना अशिक्षित हे तिनि। झीसं स्यू स्त्री शिक्षां समाजया पाप मनोभावना सिला छ्वय् फु, नापं सामाजिक भ्रष्टाचार, अत्याचार, शोषण, दमन नं ह्लना वने फइ।

उकिं समाजय् व्याप्त अशिक्षित रूपी रोगयात उन्मूलन याना छगू स्वस्थगु समाजया सृजना याना समस्त मिसाजाति यात जुइगु शोषण, अत्याचार मुक्त याय् माःगु दु ।

नां-तुना

'सत्यसती' खण्डकाव्य च्वया दीह्म कवि सिद्धिदास अमात्य खः। वयकलं थ्व खण्डकाव्यया नां 'सत्यसती' धकाः तःगुया थःगु हे विशेषता, थःगुहे सिद्धान्त व थःगुहे बिचार अनुसारं त्वयूक तया तःगु खः। सुनं मनूतय्गू मनय् च्वंगु खँ सीकेत मनूतय्गु चरित्र चित्रण वा सुनं मनू ह्यसिइकेत व मनूया स्वाः गथे च्वं व स्वया म्हसिइकेत व मनूया मनय् च्वंगु खँ सिइके फु अथवा ह्यसिइके फु। थथे मनूतय्गु चरित्र वया स्वालं केना च्वनि थेंतुं छु नं साहित्य च्वय्गु वखतय् उकी दुने च्वंगु खँ व साहित्यया शिर्षकं बयना च्वनी। उकें म्हसिइ धाय् फुकि छु नं कविताया नां हे उकिया स्वाः। अथेंतुं थ्व खण्डकाव्यया नां 'सत्यसती' धकाः नां काय् मात्र नं म्हसिइ सिइके फुकि थ्व खण्डकाव्यया दुने सुं सत्यवादीया खँ दै धकाः सिइके फु। थथे थ्व खण्डकाव्यया नांया बिषय कयाः कवि थःगु शब्द थथे धया तःगु दु-

"मिसाया धर्म थो मिजन सिथ धुंका हन लिपा'
सतीसत्येया थें मिजन मदु सोये छह्म लिपा" (पौ-४६)

अथेंतुं मेगु थ्वलय् थथे धयातःगु दु-

"संसारे तवधं अधीक धरमं पाप तओधं मखु
छं जूलं स्व मिसा मिजं फुक सिया बांलागु छें छें मखु
(पौ–५०)

'बुद्धि गाह्म मिसा थ्व ग्रन्थ स्वतस। सत्यं च्वनी कोच्छुना
सत्येवादि मिसां थ्व यागु खँ जुया सत्यसती नां छुना"
(पौ–५०)

थुगु किसिमं थ्व खण्डकाव्यया नां तसकं बांला व थुके दुने च्वंगु खंयात पाय्छि जू ।

झोसं थ्व 'सत्यसती' खण्डकाव्य अध्ययन याना स्वय्बले थुकी च्वंनिसें क्वय् थेंक खँह्लाबह्लाया रूपय् न्ह्यथना तःगु दु । थुकी छह्म सत्यवादीह्म मिसायात मायावेती धयाह्म धोंमां थःगु मायाया जालय् लाकेत अनेक लोभ प्रलोभन क्यनी । तर उकियात त्वय्क जवाफ बिया खण्डकाव्यया अन्तय् वहे छह्म सत्यवादी मिसा सत्यसतिं त्याका तःगु दु ।

थ्व खण्डकाव्यं सत्यसती मिसां मायावेतीयात गुगु न्ह्यसःया लिसः बियातल व तस्कं बांला जू, अले थ्व तस्कं भावपूर्ण जु । छाय् धाःसा सत्यसतीयात मायावेती धयाह्म धोंमां अनेक प्रलोभन क्यनी। गथे गृष्म ऋतुइ तां–न्वइ वखतय् व मिजंयागु तस्वीर दुगु पंखा हया बिइ धाई । तर थुकियात त्वय्क आध्यात्मिक भावं सत्यसतिं धाइ कि जितः पंखा म्वाः इयालं फय् वः । थजःगु किसिमं लोभ प्रलोभन क्यंगुयात अनित्य भाःपा सत्यसतिं अस्विकार याइ । तर सत्यसतीयात

मायावेतिं भौतिकवाद पाखें लोभ वयन । तर सत्यसतिं उकियात आध्यात्मिकवाद कथं लिसः विया अन्तय् सत्यसतिं त्याका तःगु दु। थथे सत्यसती छह्म गृहस्थी जूसां त्यागिया प्रतिक अथवा आध्यात्मिक-वादी या रूपय् न्ह्योने दना च्वंगु दु ।

कवि सिद्धिदास महाजुं झीगु नेपाल–भाषां गुलिन सफूत च्वया दीगु दु वः फुकं धाइथें सफूया नां न्ह्यने 'स' आखलं सुरु जुया च्वंगु दु। गथे स्युगु सफूया नां थथे खः ।

सफूया नां	च्वःगु तिथी	पिदंगु तिथी
क. सज्जन हृदया भरण	ने. सं, १०३६	ने. सं. १०४०
ख. सत्यसती	ने. सं. १०३३	ने. सं. १०८३
ग. सम्बाद	ने. सं. १०२६	ने. सं. १०८६
घ. सिद्धि रामायण (किष्किन्धा काण्ड)		ने. सं. १०८७
ङ. शुकरम्भा सम्बाद व	ने. सं. १०४१	
च. रम्भा शुक सम्बाद	ने. सं. १०४३	ने. सं. १०८७
छ. संसार दुःखया खँ		ने. सं. १०८७
आत्म कथा		
क. सिद्धिदास थःगु मिखाय् बाखँ	ने. सं. १०४०	
क. शिब बिलास बाखँ	ने. सं. १०५०	ने. सं. १०८७

छन्द

क. सरल छन्द बोध व ने. स. १०३४

ख. शूक्ष्म छन्द ने. सं. १०४७ ने. सं. १०९१

मेगु प्रकाशित मजूनिगु काव्यः—

१) शारदा भजन ने. सं. १०३४

२) सनातन धर्म ने. सं. १०३८

३) स्वंगु ऋण ने. सं. १०३८

४) सकतां माः ने. सं. १०३९

५) समाचार ने. सं. १०४१

३) सप्तस्तुति ने. सं. १०३८

७) स्वदेश वस्त्र ने. सं.-१०४२

८) सकर्म ने. सं. १०४३

९) सत्यमदन ने. सं. १०४५

१०) सञ्चय ने. सं. १०४५

११) शिव विनास (खण्डकाव्य) ने. सं. १०४९

थुगु किसिमं सफूया विभिन्न धलः स्वयूगु वखतय् कवि सिद्धिदास महाजुं छोगु नेपाल भाषां गुलिन सफू च्वया दिल व फुक धंथेंया नां 'स' आखलं सुरु जुया च्वंगु दु धयागु खँ प्रमाणित जू।

कवि सिद्धिदास महाजुं गुलिंगुलि कविता च्वया सुरु याना दिइ बलेनं न्ह्यःने 'स' आखलं शुरु यायूगु बानी दु। गथे कि—श्व सत्यसती

खण्डकाव्यया 'बन्दना' सर्गय् 'श' आखलं शुरु याना तःगु दु ।

'शकुन् वागीशा छ्री खुसि सिथस दीया दिल छिनं' आदि ।

थ्व फुक खँ सिद्धिदास महाजूया सफूया नां छुइगु खँय् थःगु हे पहः व सिद्धान्त दुगु खँ स्पष्ट जू ।

मिसा- मिखा

छम्ह साहित्यकारया धात्थेंगु रूप वयागु साहित्यय् खनेदै । "सत्यसती" खण्डकाब्यय् नं महाकवि सिद्धिदास महाजुया धात्थेंगु रूप ज्ञोसं खनेफु । "सत्यसती" वयकःया मिसाप्रतिया मौलिक धारणाया लिच्वः खः । वयकःया "सत्यसती" मिसा प्रतिया थःगु दृष्टिकोण, धारणाया कसी खः । धात्थें धायगु खःसा नेपालभाषा साहित्य मिसा जीवनयात बःबियाःच्वयाः तःगु साहित्य मध्ये दक्ले स्यल्लागु थ्वहे ज्वी । थौंकन्हेंय नं नेपालभाषा साहित्यय् मिसातय् प्रति समाजय् जुयाः च्वंगु असमानता, दुर्व्यवहारयात न्ह्यब्वइपिं च्वमित मदुगु मखु, उकी मध्ये छम्ह धूस्वां सायमीजु नांकाय बहःजू । महाकवि सिद्धिदासजुं न्ह्याने थने हयाः दच्चूम्ह सत्यसती नेवाःसाहित्य जक मखु नेपाली साहित्यय् नं थने हयफुगु मखुनि ।

कवि सिद्धिदासजुया "सत्यसती" यात मिसाप्रतिवा थःगु मौलिक धारणां छाय्पियाः न्ह्यब्यय् हःगु दु । थ्व खण्डकाब्य ब्वनेवले कविजुया मिसा प्रतिया धारणा, उगु इलय्या समाजय् मिसा तय्गु अवस्था, मान्यता अज खासयाना भाःत सीपिं मिसातय्गु अवस्थायात न्ह्यब्वयाः तःगु तस्कं स्यल्ला । खण्डकाब्यया न्ह्यापांगु सर्गय् बिषय प्रबेशय् हे

वय्कलं नेपाःया मिसातय्गु प्रतिनिधित्व याका थःकेहे लीलावतीयात -ह्योने थनाः सत्यसतीया बाखं न्ह्यज्याका तःगु दु । वय्कलं थः केहें लीलावतीयात जक कनेत सत्यसती च्वयाः दयूगु अबस्यं खै मखु । लीलावती, गुम्हेसित सत्यसतीया बाखं न्यकी वय्कः मयजु नं सिद्धि-दास जुया केहें मय्जु जक अबस्यै खै मखु थें च्वं । वय्कःया लीला-बतीहे नेपाःया अल्याखः मिसात खः । वय्कलं मिसातय्त शिक्षाया महत्व दु धैगु खँ पुष्टी याय्त हे लीलावती मार्फत नेपाःया मिसातय्त सत्यसतीया बाखँ कनाः च्वंगु ज्वी । थुकथं वय्कःया मिसा शिक्षा प्रति झुकाव दुगु स्पष्ट जू ।

प्रस्तुत खण्डकाब्ययया नायिका मयजु सत्यसतीया भाःत सीगु कारणं याना उगु समाजया मिखाय् वय्कः मयजु न्ह्यसः चिया रूपय् खनेदु । मायावेती थज्याह्म दलाली ज्याय् निपुर्णपिं सालेयःद्योच्चिया लुंया करवा जुयाः सत्यसती ज्वी मपुपिं गुलिखे मिसातय्त उखेथुखें बियाः छोय्गु ज्यायाना ज्वीपिं नं उगु समाजय् दु धैगु खँयात नं कबिजुं न्ह्यथना तःगु दु । उखे दाम्पत्य जीवनय् वैगु वाफय् ग्वफय् फिई-मफुह्म संखज्योति थजाःपिं थः कलाः छह्मसितनं थःगु सालय् हय् मफुपिं मिसा ह्योत नं दु धैगु क्यनाः दीगु दु । धात्थें संखज्योतिया कलातं त्वःता वंगु कारण ल्वापूया कारण नं मिसातय् प्रतिया संख-ज्योतिया मृगतृष्णा मखइ धका गय धाय्गु ? यदि सत्यसतीया पलिसा सुं भौतिक साधनप्रति आस्था दुह्म भावुकह्म, छह्म मन ववातु मजूह्म सुं मिसा जुलधासा मायावेतीया मायाया जालं धात्थें पिहां वने फै मखुगु

ज्वी। अले शायद दच्छि निदं लिपा संखज्योतिया ह्लापायाह्म कलाःथ हे थःछे ब्वनाः नयम्वालि धकाः गय् धायफै ?

अथेहे जुयाः बुंद्योया नैक्यालं लूगु स्वः वंथाय् खँ जू बले 'रूप बांला अधिक पुष्ट ज्यू नं.' धायवं उलि याकन मन नाय्काः निन्हु स्वन्हु दयवं मायावेतीया छेँ वना चाकरी याः वन। भौतिक वस्तु सम्पन्नंपि मनूतय् भौतिक सुखयातहे जीवनया साध्य ताय्-कीगु खँ यात न्ह्याब्वनभनं सत्यसतीप्रति संखज्योतिया मन नाःगु कारण नं 'पुष्ट ज्यू नं' ज्वीमाः। तर सत्यसती उलि याउंक मन मायकीह्म मिसा मखु। व जीवनप्रति थःगुहे तालगु धारणा दुह्म, कोमल, सरला नारी धंगु काव्यया विभिन्न श्लोलं स्पष्ट जू। मिसा या अधिक तवधनं स्वामी भापी छिनका' थज्यागु मायावेतीया मायां नाय्के फँमखुगु सत्यसतीया मन सत्यसर्ति नं थःगु लिसलय् अजाःगु अधर्म ज्यायाय्गु 'पशु' संज्ञा बियाः धर्म त्वते मखुगु खँ न्ह्यथनी।

ऋतु ऋतु पतिकं मायावेती थःगु लमि शिपं सत्यसतीया मन त्याकेगु स्वे तर गु गु नं इलय् मायावेती सत्यसतीया मन त्याके फँमखु। भौतिक वस्तु उपभोगय् आनन्द ताय्कीपं भौतिक सुखप्रति आस्था दुपि संखज्योति, मायावेती थजाःपिं थःथेतुं भौतिक वस्तुं मन मायकँ फैल। धंगु आशां सत्यसतीयात अनेक प्रकारगु भौतिक वस्तु तिसा, वसः छेँ बुंया लोभ केनी तर भौतिक वस्तु क्षणिक खः धंगु श्री सत्यसर्ति बांलाक स्यू। भौतिक वस्तु नं मनूया

मनयात गब्ले त्याके फै मखु धैंगु दसु सत्यसतिं मायावेतीयात ब्युगु प्रत्येक लिसलं सी दु । भातः प्रति थःगु श्रद्धा परिपूर्णम्ह सत्यसतिं भातः सीवं थः माजु बाजुया शरणय् च्वनेगु खँ स्त्री धर्म परिपूर्णम्ह मिसाया उदाहरण मधाःसे मगाः ।

ऋतु बिचार याना प्रत्येक ऋतुइ मनुतय्गु मानसिक व शारीरिक स्वभावयात नं कविजुं स्वाभाविक रूपं न्ह्यब्वयाः तःगु दु । ऋतु ऋतु पतिकं ऋतु अनुसारया भौतिक साधन उपभोग याना शारीरिक आनन्द उपलब्ध ज्वीगु खँ यात न्ह्यब्वया तान्वःसा पंखा जीन ह्याबी तसबीर दुगुका भाजुयागु उकीका धका लमि मयजुं थःगु शिप क्यनेवं पंखा गाले मयोका फय पनिगु मदु, इयादुका छेँस यो को धका लमि मयजुया म्हुतुप्वाः तिकाः बी । थुकथं कविजुं सत्यसतीयात छम्ह आदर्श मिसाया रूप बिया तर्क याकातःगु ल्वःजू ।

इलय् ब्यलय् मायावेतीया मायाया महाजालं केनोला धैर्थे ज्वीक मायावेतीं फयनीगु जालंयात "पूर्वं ल्वीमाःह्म सूर्यो पश्चिमन लुलसां जी मवं भात तीया" धायवं ब्वमि पिनि मनय् वैगु शंखा च्वीकाः यनि । भौतिक बस्तु "साबु" "अत्तर" माःगु तक बी धकाः हेकः देह्म मायावेतीयात नायिका मयजुं "चन्दन दु जी हरिया" व विद्या तिर्थे म्वःल्हुया अज्ञान रुपि खिति चुइका छोय, सावुं म्वाः धकाः लिसः बिइगु आदर्श नारीया दसू मधाःस्ये मगाः ।

मायावेतीया मायाया महाजाल न्ह्याब्व पयंसां श्री नायिका मयजु सत्यसतीयात गब्ले लाय्मफु । न त वैगु नुगःयात हे माय्के फत । रूप,

छें, बुं आदि भौतिक सम्पति थ्व दक्व दक्व प्रति सत्यसती गवलें लो मवंकू। थ्व जुल कविजुया प्रतिनिधि पात्र सत्यसतीया नैतिक चरित्र। धात्थें कविजुं सत्यसतीयात थुलिमछि नैतिकवानह्म मिसा याना थःवे हें (लीलावती) यात कनाः च्वंगु धात्थें लीलावती थजाःपिं मिसातय्त बियाः च्वंगु शिक्षा खः। वय्कःया मू उद्देश्यहे मिसातय्त चरित्रवान, शिक्षित व सत्यवादी याय्गु खः। अथेहे जुयाः वय्कलं मिसा तय्त भौतिक साधनप्रति प्रलोभन मज्वीगु शिक्षा बियाः च्वंगु दु। छाय्धासा भौतिक साधन मिसातय्गु चरित्रभ्रष्ट, सतीत्व नाश याय्गु व मिसा जीवनयात न्ह्यवसा थें याय्गुलि दक्ले स्यल्लाःगु साधन खः। उलिजक मखु उगु समाजय् मिसातय्प्रति गुगु बांमलाःगु भावना अर्थात मिसा-तय्सं खःगु बांलाःगु ज्या याःसां मान्यता मदुगु खँय् कवि क्षुब्ध धैगु सत्यसतीं शास्त्रयागु खँ ह्लाइबले मायावेती "राधाकृष्ण धकाओ अति हिसी दयकं हाह्म मैना व बाला, कोन क्वा मधासे हरिहर व धका धालसां बांमला का" धका सत्यसतिं शास्त्रया खँ ह्लाःगु यात मलोः सिद्धि याय् मास्तेवःह्म मायावेतीयात लिसलय् सत्यसती थुकथं धाई "कोनं क्वा क्वा धयाओ ममन व लहिये बंधने ओ मलाका, मैना व वाउंभत्तु नं करपिनि खँ सया चो वन सो व वुंका" थुकथं थ्व ज्ञोलं मायावेतीयात जक मखु थौंया समाजय् दुगु गुलामी प्रवृतियात नं धयाचू नकाःच्वंगु दु। थ्वहे ज्ञोलं सी दुकी स्वतन्त्र रपं थःगु भाषा थः यत्थे न्ववाय् दैगु हे सुख खः। सुयागुं ल्याचोलय्, बन्धनय् वुंका च्वनेगु न्ह्याक्वहे नय्, त्वने, पुने दःसां सुख मखु धैगु स्वाधीन व स्वतन्त्रताया नार्यखि धायमाः।

लमिज्याय् निपुणह्म मायावेतीया मनयात ववहां वंक गबलें गबलें निराशा जू थें च्वंक "शरद ऋतु भरी जि चाक्कि याना वया हे वयनु धक मधाका, ल्हाजि ओना छुयाय् बरू छित जक धा आ ज्ञान दयकी धकाका, गुलित थुगु योवन चोनिगु सिकी धका" धाय्के फुगु सत्य-सतीया बिजयया खँ खः ।

थःगु ज्याय् न्ह्याक्व हे पंगःत वःसां सार मदुसां, न्ह्याक्व दुखः सिइमाःसां थःगु ज्या पूवंका त्वतेगु हे मायावेतीया मन । उकिं हे सत्यसति तमं, लय्ताना: धाइगु बिभिन्न खँ यातन स्या ताय्का फःसा ज्यूसा पूवंके धकाःब्वां जुल वा वः फय् वः मधास्ये । भौतिक बस्तुया लोभं थःगु शरीर मधाःसे लमिज्या याइपिं नं उगु समाजय् दु धैगु न्ह्यब्वय् भनं मायावेतीयात न्ह्यब्वय् हल ज्वी । अले थःगु निहित स्वार्थया निंतिं न्ह्याथेज्याःगु दुःख सहयाना हय् स्येय् ध्वंमा जुयाः ज्वोपिन्त नं सत्यसती मार्फत् कविजुं शिक्षा हे बिइगु ज्या जूगु खनेदु ।

भाःत प्रति श्रद्धा भक्ति दुह्म पतिब्रता मिसां बिभिन्न तीर्थ धाम सिइके माः धकाः हे तीर्थ खं न्ह्याथंका तलज्वी तर तीर्थ धाय्वं मिखा तिसिनाः वनिह्म सत्यसती मखु । थन भाःत प्रति उलि मछि श्रद्धा भक्ति दुह्म मिसा नं सती मवं । अर्थात कविजं मछ्वः । यद्यपि वयकःया थ्व सत्यसती रचनाकालय् तकनं नेपालय सती प्रथा दनी । थुकिं सो दतकी झी महाकविजु भाःतया नामय् म्वाः म्वाः कं मिसा तय्त सियय् थेनेगु परम्पराया विद्रोही खः । भाःत प्रतिया श्रद्धा अलग्य् धर्मया नामय् मिसा जीवन यात दास, पराधिन,

अपूर्ण सिद्ध याना: मिसा जीवन प्रति जुया: च्वंगु महान शासनप्रति कविजुया नकारात्मक दृष्टिकोण दुगु खँ उलिमछि भा:त प्रति श्रद्धा दुह्म सत्यसतीयात सती मछोगुलिं सी दु । थ्व कविजुया मेगु क्रान्तिकारी पला: धाय्मा: ।

न्ह्यागु छेँन ल्वापुया पुसा मध्य न्ह्यथु लिथु नं प्रमुख ख: धैगु क्येनेत, अले न्ह्यथु दुथाय् लिथु जुवा: सुयागुं छेँ स्यंकेगु निंति सत्यसती कँकिया छेँ वना: थ:गु धर्म त्वतें मखुगु खँ नं ज्ञी नेवा: समाजया मिसातय्त बिया: च्वंगु शिक्षा धाय् बह:जू ।

नारी शिक्षा हे "सत्यसती" या मू उदेश्य ख: । उकिं हे नं कविजु सत्यसतीयात समेत आख: ब्वने स:म्ह सच्चरित्रवान मिसा याना केना त:गु । मिसा जक सुयां च्यो भ्वार्ति मखु । मिसातय्सं नं सय्कल सिइकल धा:सा वयागु नं थ:गु संसार दु वं नं छुं याय्फु समाजया लागि धयागु क्यनेभनं हे मायावेतीया अजा:गु मायाया जालं वयेकलनं सत्यसतीयात थ:गु सालय् हय् म्फुत आखिर मायावेती सत्यसतीया सतीत्वया न्ह्योने पराजय जुल । "वयन मखु आला नानी सत्यसती जी धरम अधिकं वल्ला थौं तयाका म्ती जी जन्म छिन कयाया बान लात छि ज्ञान । मसल जिन छि धाय माफ याका ननानं" थुकिंसी दतकी मिसा तय्सं नं सीकल सय्कल धा:सा इमिगुनं थन प्रतिष्ठा दु धैगु केना त:गु दु । थुकिं ज्ञी मिसा तय्त छगू शिक्षा ज्वी । "जिपिं मिरत ख: मिजं बिनाया जीवन निरस, अपूर्ण ख:" थका मन क्वहां वंकीविं मिसा:तय्त ह:पा बिया च्वंगुथें ता: । अले ज्ञी कविजुया प्रत्येक मिसातय्त सत्यसती

याय् मास्तेवः । अले प्रत्येक मिसातय्‌त मायावेतीथें जाःपिं सालेयः द्योत अले संखज्योति थें जाःपिंगु नुगः कुचा कुचा दय्‌का बोगुली सचेत ज्वीमाःगु महशुस याका च्वंगु दु । थ्व नेपाल भाषा साहित्यय् जक मखु नेपालया साहित्यया लागि नं छ्गू तधंगु उपलब्धि खः ।

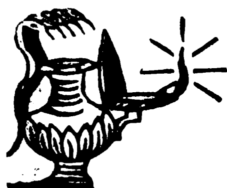
अन्तय् वया छह्म सत्यवादी मिसाया नुःग नाय्‌केत भौतिक साधनया उलिमछि लोभ क्यन तर सफल मजू बरू मायावेती व संखज्योतीया न्ह्योने क्वछुइमाल " जिन सियमानि धरम् तोते मखुका " धका संखज्योतियात धाय्‌के फुगु सत्यसतीया चानचुनगु विजय मखु ।

थुकथं मिसा प्रधान विषयबस्तु, मिसा धर्म अले वय्‌कः कवि जुया उपदेश नं मिसा चरित्रवान याय्‌गु । राणा शासनया क्रुर इलय् मिजंतय्‌त नं शिक्षामा अधिकार वन्चित बले मिसातय्‌तनं मिजं समान शिक्षामा आवश्यकतायात महशुस याय्‌गु वयकः कविजुया मिसाप्रतिया उदार भावना मधास्यं मगाः । मिसातय्‌त स्वावलम्बन याय्‌गु हेतु नं वय्‌कल सत्यसतीयात " अन्न माःसा वीके हय " धका अन्न यागु लोभ केनेगु छ्गू सत्यसतीयात हेकेगु लागि खःसा मेखे मिसा जीवन अपूर्ण, निर्बल अपमान याना च्वंगु अनुभव याय्‌फु तर सत्यसतो थःत गब्लें पराधिन मताय्‌कू, वय्‌कः मयजुं थःथः ह्म गब्ले निर्बल भाः मप्यू । उकिया लिसलय् सत्यसति धाई "चोने जो नं उपासं नय मखु जिनं जा अन्न कय्‌गु नं का" । थुकथं नायिका मयजुं थःगु स्वाधीनताया परिचय बो ।

थौंया ७० दं न्ह्याहे झी कवि सिद्धिदासजुं नारी समानता व नारी शिक्षाया महशुसयाना दीधुंकूगु खँ न्ह्याय्कं थें स्पष्ट जुल । थुलिजक मखु वय्कःया प्रतिनिधि पात्र सत्यसतीया थौंया परिस्थिति यात नं हांक दु । थौंया समाजय् दुगु गुलिनं मिसातय् प्रति मिजं तय्‌गु बांमलाःगु मिखायात सत्यसतीया छगू छगू शब्दत ध्याचू खः । थौंया सभ्य समाजया नं मिसाप्रतिया दृष्टिकोण कय्कुं । थौं नं छखे मिसा मिजं समान धाःसा मेखे मिसा तय्‌त छगू सन्तान उत्पादनया यन्त्र जक ताय्कीपिं नं मदुगु मखु तर कविजुं न्ह्याब्वयाःदीह्म सत्यसतीयात अजाःगु कठित समानता मखु धयागु सत्यसतीयात शास्त्रया नं ज्ञान दुह्म मिसाया रुपय् थनाः तःगु लिं सो दु । थौंया मिसातय्‌सं नं भौतिक साधनया लागि थःगु अस्तित्व मियाः ज्वीपिं दुसा ७० दं न्ह्योः याह्म सत्यसति थःगु अस्तित्व गबलें मस्यू । काय् म्ह्याय् लहिना छें याय्‌गु पवित्र मती दुह्म सत्यसतीयात झीसं महान् तपस्वी मधाःस्य मगाः ।

थुकथं सत्यसतीया बिभिन्न पक्षयात कयाः स्वय्‌बले झी कवि सिद्धिदासजुया मिसाप्रतिया उदारता दुगु खं स्पष्ट जू । वय्कलं मिसापिंत गबले निमुखा, निर्बल, अपूर्ण भाःमप्यू । बरू मिजंया सुख दुखया पासा जक । तर मिजं बिनाया मिसा जीवन अपूर्ण मखु धैगु "सत्यसती" खण्डकाब्यं सिद्ध याना तोतल । थ्व जुल झी महाकवि सिद्धिदासजुं वयकःया खण्डकाब्य "सत्यसती" या नायिका मार्फत् कविजुं झीत बियाः थकुगु शिक्षाया सार ।

थुकथं झीगु नेवाः साहित्यय् मिसा समस्या व जीवनया प्रश्न चियात झी कवि सिद्धिदास जुं प्रष्ट यानाः दील । वयक:या "सत्यसती" या सार कथं धाय्गु खःसा "सत्यसती" झी महाकवि सिद्धिदासजुया मिसा प्रतिया दृष्टिकोण खः, छह्म स्वाधीन मिसाया दसु खः । अले "सत्यसती" नेपालभाषा या साहित्यया विषय वस्तुइ छगू क्रान्तिकारी पलाः मधाःस्य मगाः ।

पाटन संयुक्त क्याम्पस सुथ-बि. ए.

न्हापाँगु-दँ

विद्यार्थी पुचः पाखें पिथंगु "जिमिगु मिखाय् सत्यसती" सफूयात हापं बिया ग्वाहालि यानादिपि पासापिनिगु नां धलः।

नां	हापं	नां	हापं
रवीन्द्र राजकर्णिकार	२५।–	कर्ण बहादुर महर्जन	२५।–
बिमला बज्राचार्य	२५।–	शिवहरि 'उदास'	२५।–
शान्तमान बज्राचार्य	२५।–	बसन्तराज बज्राचार्य	२५।–
चन्द्र बहादुर शाक्य	२५।–	रविकृष्ण जोशी	२५।–
काजीरत्न महर्जन	२०।–	उत्तम बहादुर अमात्य	२०।–
गुणलक्ष्मी बज्राचार्य	२०।–	रामबाबु श्रेष्ठ	२०।–
रत्ना शाक्य	२०।–	रमेशकाजी बज्राचार्य	२०।–
सूर्य ताम्राकार	२०।–	शान्तीबाबा श्रेष्ठ	२०।–
पद्मा देवी बज्राचार्य	२०।–	गुलाफ शिल्पकार	२०।–
रोशना श्रेष्ठ	२०।–	बाबुरत्न शाक्य	२०।–
पुरुषोतम कायस्थ	२०।–	कमल अमात्य	२०।–
विधान महर्जन	२०।–	शरणा श्रेष्ठ	२०।–
कीर्ति लवआनन्द जोशी	२०।–	शारदा श्रेष्ठ	२०।–
गोपाल श्रेष्ठ	२०।–	सबल लाल सिंह	२०।–
शैलेन्द्र लाल प्रधान	२०।–	नानीछोरी बज्राचार्य	२०।–

नेपाल भाषा लिधँसा सफूचा

1) पाठ्य संस्कृत नेपालभाषा खग्व:- धुकुचा (ने. सं.१०६७)
मुपिं बाबुराज जोशी व पासापिं मू. १।-
2) 'पासा' समालोचकपिनि मिखाय् (ने. सं. १०६७)
मुम्ह -बिजयरत्न बज्राचार्य मू. १।-
3) 'वसुन्धरा' या अन्तिम निर्णय (वादविवाद)
मुंपिं:-शान्तराज शाक्य व एन. के. 'महायान' मू. २।-
4) जिमिगु मिखाय् 'सत्यसती' (बिबेचना) (ने.सं ११०२)
मुंपिं- रवीन्द्र राजकर्णिकार व पासापि मू. ३।-

थाकू:- मच्छिन्द्र प्रिन्टिङ्ग प्रेस, इखाछें, यँल । फोन ल्या:- २१५०८